

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Кафедра романських мов і світової літератури

Д. Є. Ігнатенко

**Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу
спеціальності 035 Філологія,
спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська,
035.043 германські мови та літератури
(переклад включно), перша – німецька,
035.055 романські мови та літератури (переклад включно),
перша – французька**

з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Античність"

Вінниця – 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра романських мов і світової літератури

Д. Є. Ігнатенко

**Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу
спеціальності 035 Філологія,
спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад
включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад
включно), перша – французька
з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Античність"**

Вінниця – 2019

Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу спеціальності 035 Філологія, спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Античність" / Уклад. Д. Є. Ігнатенко. – Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. – 55 с.

Методичні вказівки призначені для студентів 1-го курсу СО спеціальності 035 Філологія, спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька.

У посібнику висвітлено основні історико-літературні проблеми курсу «Історія зарубіжної літератури» періоду «Античність». Посібник містить методичні рекомендації до організації самостійної роботи студентів: короткі відомості про історико-літературний процес у період Античності, плани практичних занять з бібліографією до кожної теми, перелік творів художньої літератури для обов'язкового ознайомлення, питання для самоконтролю студентів, варіанти тестових завдань, перелік навчальної, наукової та довідкової літератури до курсу. Також запропоновано термінологічний мінімум курсу «Історія зарубіжної літератури. Античність», оформлений у вигляді словника-мінімуму.

Укладач:

Ігнатенко Д. Є., ст.викл. кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Відповідальна за випуск: Д. Є. Ігнатенко

Рецензенти:

Компанець Т.М., к.філол.н., доцент, доцент кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса

Білецька О.В., к.філол.н., доцент кафедри германської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Методичні вказівки для самостійної роботи студентів 1 курсу спеціальності 035 Філологія, спеціалізацій 035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, 035.043 германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька, 035.055 романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька з дисципліни "Історія зарубіжної літератури. Античність" затверджено на засіданні Вченої Ради факультету іноземних мов протокол № 5 від 21.01.2019.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Загальна характеристика епохи Античності	6
Етапи розвитку античної літератури	9
Плани практичних занять	39
Список художньої літератури	44
Питання для самоконтролю	45
Варіанти тестових завдань	46
Список навчальної, наукової та довідкової літератури	48
Термінологічний словник	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	55

ВСТУП

Підготовка сучасного кваліфікованого спеціаліста в галузі гуманітарної освіти не можлива без поглибленого вивчення та опанування загальнокультурних здобутків та цінностей людства. Важливим кроком у цьому напрямку є знайомство з найвидатнішими зразками світової літератури, усвідомлення основних тенденцій розвитку світового літературного процесу. Для студента-філолога і перекладача знання історії світової літератури є обов'язковою і невід'ємною частиною професійної підготовки.

Загальний курс дисципліни «Історія зарубіжної літератури» співвідноситься із найвагомішими літературними та культурними епохами та розділений на 6 частин: 1) «Література епохи Античності (грецька та римська (латинська)) (IX–VIII ст. до н.е. –V ст. н.е.); 2) «Література епохи Середньовіччя (V–XV ст.)»; 3) «Література епохи Відродження (XV–XVI ст.)»; 4) «Література XVII ст. (Класицизм та Бароко)»; 5) «Література епохи Просвітництва (XVIII ст.); 6) «Література XIX ст.»; 7) «Література межі століть (кін. XIX – поч. XX ст.)»; 8) «Література XX ст.». Вивчення дисципліни «Історія зарубіжної літератури», яка відзначається не лише філологічною, а й загальнокультурною спрямованістю, передбачає розгляд основних літературних явищ певного періоду з урахуванням історико-культурного контексту та естетичної своєрідності.

Дисципліна «Історія зарубіжної літератури» розпочинається із вивчення античної епохи. Основне завдання курсу – ознайомлення студентів з особливостями зародження і специфікою функціонування двох літератур стародавності: грецької та римської. Основні проблеми цього курсу визначаються місцем античної літератури у світовому історико-літературному процесі. Літературна спадщина античної епохи багато в чому визначає фундамент сучасної європейської ментальності, а проблематика, сюжети, художня образність формують змістову та стильову своєрідність європейських мов. Під час розробки методичних вказівок особлива увага приділялась естетичній значущості, неповторності античної літератури як історично та художньо зумовленого явища, а також літературним родам та жанрам, які вперше формуються в античній літературі і продовжують свій розвиток у подальші епохи.

Для розуміння й адекватного сприйняття епохи античності у посібнику висвітлюються найбільш вагомі історичні події, явища, а також творчість видатних митців епохи. Матеріал укладено таким чином, щоб в результаті ознайомлення з ним у студентів сформувалося цілісне уявлення про особливості історичного процесу у Давній Греції та Давньому Римі.

Оптимальною формою вивчення зарубіжної літератури античності є засвоєння знань, отриманих на лекціях та практичних заняттях, читання художніх текстів, підручників, використання додаткових джерел і виконання тестових завдань. Відповіді на питання, винесені на практичні заняття, слід записувати у спеціальний зошит, що є своєрідним звітом про самостійно виконану роботу.

Матеріали, які містяться у навчально-методичному посібнику, дають змогу підготуватися до практичних занять, а також до самостійного вивчення студентами зарубіжної літератури періоду античності. Посібник містить методичні рекомендації з вивчення досить складного та значного за обсягом матеріалу. У ньому стисло викладено особливості світосприйняття епохи Античності, подано короткий огляд своєрідності й еволюції літератури у зазначений період, а також зроблено спробу виявити особливості естетики й поезики творів найвидатніших античних авторів, місце і роль творчості автора у розвитку певного напрямку чи течії в античній літературі. У посібнику містяться і списки літератури (художньої, навчальної, наукової), питання для самоконтролю, плани практичних занять, зразки тестових підсумкових завдань, термінологічний мінімум.

Студенти, що прослухали курс античної літератури, повинні *знати*:

- ✓ головні поняття та терміни, пов'язані з античною літературою і культурою;
- ✓ основні етапи розвитку античної літератури;
- ✓ періодизацію давньогрецької та римської літератур;
- ✓ основних представників давньогрецької та римської літератур;
- ✓ тексти давньогрецьких і римських авторів, передбачених програмою;
- ✓ вплив античної літератури на подальший розвиток світового літературного процесу.

Після вивчення курсу античної літератури Студенти повинні *вміти*:

- ✓ орієнтуватися в закономірностях історико-літературного процесу античної епохи;
- ✓ орієнтуватись у літературному процесі грецької і римської літератур;
- ✓ здійснювати літературно-критичний аналіз художніх творів, визначати їхні жанри;
- ✓ користуватися науковою та довідковою літературою, бібліографічними джерелами.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕПОХИ АНТИЧНОСТІ

Термін «античність» походить від латинського слова *anticius* 'древній, стародавній', однак він використовується не для позначення усіх древніх культур взагалі (індійської, єгипетської, персидської), а лише для давньої культури Європи – грецької та римської.

Стародавня Греція була колыскою античної цивілізації. Греки населяли південь Балканського півострова, усі острови Егейського моря та західне узбережжя Малої Азії – до протоки Геллеспонт (суч. Дарданелли). Саме із цих місць почала розповсюджуватися антична культура. Основою грецької культури була крито-мікенська культура II тис. до н. е., тісно пов'язана з культурним колом Близького Сходу (Малою Азією та Єгиптом). В елліністичний період (IV–III ст. до н. е.) антична культура розповсюджується на Схід, досягаючи Індії та Середньої Азії.

Періоди існування античної давньогрецької культури:

- протокласичний (критський або мінойський) – XXX–XII ст. до н.е. – існування високорозвиненої культури і цивілізації на о.Крит, створеної пеласгами, форма суспільної організації – матриархат;

- мікенський (крито-мікенський) – XVI–XI ст. до н. е. – існування мінойсько-ахейської культури, форма суспільної організації – патріархат; це час оформлення давньогрецької міфології;

- період дорійського завоювання – XII–VI ст. до н.е. – занепад критської та мікенської цивілізацій, завоювання дорійцями Пелопонесу, о.Крит та ін. територій Еллади; це час формування еллінської культури, час переходу від родового устрою до державної організації полісного типу; створюється олімпійський пантеон богів, відбувається запис «Іліади» та «Одіссеї».

В епоху римських завоювань (II–I ст. до н. е.) антична культура розповсюджується на захід до берегів Атлантичного океану. Римляни зазнали грецького впливу в IV–III ст. до н. е. Римська цивілізація стрімко розвивалася і розширювала свої території. Давні римляни населяли спочатку невелику територію навколо Риму, в середній Італії (Лаціум), потім заволоділи усією Італією, середземноморськими країнами, в тому числі і Грецією, а потім і територіями численних варварських народів у Західній Європі та країнами в Передній Азії. Однак при цьому грецька культура не втратила своєї значущості, вступивши у своєрідний синтез з римською культурою, оскільки для римлян стала зразком для наслідування.

Цивілізація та культура давніх греків мала величезний вплив на розвиток усіх сфер життя сучасної людини. Міфологія, як відбиття уявлень про життя людини, уявлення про світ: людину, медицину, політику, мистецтво, літературу

та ін. зароджувалися саме у Греції. Як говорив Олександр Македонський «*Один грек вартий тисячі варварів*».

У розвитку **античної давньогрецької культури** (цивілізації) можна виділити **3 етапи**:

1) епоха великої грецької колонізації VIII – VI ст. до н.е. – час формування та розвитку поліса – міста-держави, соціально-політичне утворення античного світу (поліс належав усім громадянам) – Афіни, Спарта, Корінф, Мілет. Заселення греками усіх островів Егейського моря.

2) епоха еллінізму IV – II ст. до н.е., відбувається процес греко-македонської колонізації Близького та Середнього Сходу, аж до Індії, антична культура розповсюджується на Схід, досягає Середньої Азії.

3) епоха римських завоювань II – I ст. до н.е., розповсюдження античної культури на Захід, вона досягає берегів Атлантичного океану.

З III ст. до н.е. починається активна експансія Риму на територію Середземномор'я та інші елліністичні держави (Мала Азія, Сирія, Єгипет).

Греція та Рим являють собою два різномовних варіанти єдиної античної культури (римська література складалася латинською мовою). Із згасанням елліністичних держав Рим займає ключову позицію в античному світі. Часто історики та літературознавці вбачають історичну роль Риму в тому, що він виступив поєднувальною ланкою між Давньою Грецією та Європою. Рим був менш архаїчний, ніж Греція, його розквіт припадає на епоху імперії, а не поліса, як у Давній Греції, тобто римський тип державного устрою ближчий до європейської історії.

Інший, порівняно з Давньою Грецією, етап співвідношення особистості й суспільства закономірно визначив вищий рівень індивідуалізму, більшу інтенсивність внутрішніх переживань, суб'єктивного життя. Взагалі індивідуальне начало в Давньому Римі виявлялося на усіх рівнях: у сфері державної влади (збільшення ролі політичного діяча під час республіки, а потім роль імператора), у культурному житті (суб'єктивна орієнтація літератури, скульптури), типі мислення й світогляду (визначне значення філософських шкіл епікуреїзму, стоїцизму в історії римської культури).

Історію Давнього Риму традиційно поділяють на три періоди:

1) **царський період** – (753–509 рр. до н.е.) – відбувається розклад первісно-громадського устрою та утворення рабовласницької держави;

2) **республіканський період** – (509 – 27 рр. до н.е.) – завоювання Римом Середземномор'я (Пунічні війни із Карфагеном), Македонії та Греції (146 р. до н.е.). II ст. до н.е. – I ст. до н.е. відбуваються громадянські війни у Римі, завоювання Римом елліністичних держав (Мала Азія, Сирія, Єгипет);

3) **монархічний період** – (27 р. до н.е. – 476 р. н.е.), що розпадається на:

- **принципат** (27 р. до н.е. – 284 р. н.е.), введений Октавіаном Августом;
- **домінат** (284–476 р. до н.е.), введений Діоклетіаном.

Значення античної культури та літератури зокрема важко переоцінити. Після занепаду Римської імперії наприкінці V ст. н.е. на території Західної Європи виникають нові, феодальні держави. Водночас поволі починається процес створення національних культур. Фундаментом для них стали здобутки античної цивілізації. Латинська мова стає мовою духовенства, учених і письменників, а також мовою міжнародного спілкування. Давньогрецька мова була мертвою вже десь із початку нової ери аж до XV ст. Тому саме знання латини дало можливість познайомитися не тільки з багатьма творами римських письменників, учених, а й з окремими працями грецьких авторів, перекладеними латинською мовою.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ АНТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Антична література – це література Давньої Греції та Риму VIII ст. до н.е. – V ст. н.е. Перші письмові пам'ятки грецької літератури датуються VIII ст. до н.е., а перші письмові пам'ятки римської літератури – III ст. до н.е. Падіння Західної Римської імперії і кінець римської літератури відбувається у V ст. н.е., тому до цього ж часу відноситься кінець античної літератури, яка в подальшому перейшла на шлях розвитку візантійської літератури. Таким чином, антична література від свого зародження і до епохи Середньовіччя займає дуже великий проміжок часу – близько 1200 років.

Суспільно-історичні та суспільно-політичні зміни, які переживала Давня Греція безпосередньо впливали на формування літератури та мистецтва, в яких і відбивалися ці зміни. Традиційно в історії античної давньогрецької літератури виділяють 4 періоди:

1) **архаїчний період давньогрецької літератури: VIII – поч. V ст. до н.е.** (міфопоетичний етап розвитку літератури; VIII ст. до н.е. створюється героїчний епос – Гомер «Іліада», «Одіссея»);

2) **класичний (аттичний) період давньогрецької літератури: V – IV ст. до н.е.** (розквіт філософської думки; розвиток драми (трагедії, комедії) – Есхіл, Софокл, Еврипід, Аристофан, літературної (Геродот, Фуکیدід, Демосфен) та філософської (Платон, Арістотель) прози VIII ст. до н.е.);

3) **елліністичний період давньогрецької літератури: кін. IV ст. до н.е. – I ст. до н.е.** (336-323 рр. до н.е. – правління Олександра Македонського. У цей час розвивається новоаттична комедія, олександрійська поезія, художня проза, античний роман).

4) **римський період давньогрецької літератури: кін. I ст. до н.е. – V ст. н.е.** (146 р. до н.е. – завоювання Римом Македонії і Греції, згодом завоювання і елліністичних держав – Сирії та Єгипту; I – IV ст. до н.е. – розповсюдження християнства).

Давньогрецька антична література була невід'ємною частиною давньогрецької культури.

Періоди існування античної давньогрецької культури:

- **протокласичний (критський або мінойський)** – XXX-XII ст. до н.е. – існування високорозвиненої культури і цивілізації на о.Крит, створеної пеласгами, форма суспільної організації – матріархат;

- **мікенський (крито-мікенський)** – XVI–XI ст. до н. е. – існування мінойсько-ахейської культури, форма суспільної організації – патріархат. Це час оформлення давньогрецької міфології;

- **період дорійського завоювання** – XII–VI ст. до н.е. – занепад критської та мікенської цивілізацій, завоювання дорійцями Пелопонесу, о.Крит та ін.

територій Еллади. Це час формування еллінської культури, це час переходу від родового устрою до державної організації полісного типу. Створюється олімпійський пантеон богів, відбувається запис «Іліади» та «Одіссеї».

I. АРХАЇЧНИЙ ПЕРІОД ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (VIII – ПОЧ. V СТ. ДО Н.Е.).

Давньогрецька література архаїчного періоду розпадається на:

- ✓ *долітературний період* (до сер IX ст. до н.е.),
- ✓ *гомерівський* (або час найдавніших літературних пам'яток) – до VII ст. до н.е.,
- ✓ *період літератури після Гомера* (VII – VI ст. до н.е.).

Долітературний період пов'язаний із общинно-родовою суспільною формацією, основою якої є колектив (рід) найближчих родичів. Кілька родів (їх могло бути до тридцяти) складали *фратрію*, а вже певна кількість фратрій утворювала великі родоплемінні об'єднання — філи. Основу економіки в родовому суспільстві становило натуральне господарство, тобто всі продукти харчування і всі речі, необхідні для існування, людина виробляла сама разом зі своїми родичами. Примітивною формою торгівлі був товарний обмін.

Значно пізніше, коли в родовому суспільстві вдосконалюються знаряддя праці і виникають індивідуальні господарства, тобто з'являється приватна власність, в общині починається і соціальне розмежування. Басилевси (басилеї), родові вожді або царі, з найближчими членами своїх родин переростають у родову знать, аристократію і починають збагачуватися за рахунок общинної власності, зокрема общинних земель. Це стало початком кризи, а потім і загибелі родового устрою.

У часи родового суспільства міст як промислово-торговельних центрів ще не було. Родоплемінні общини проживали в окремих укріплених поселеннях і обирали там своїх правителів. З розвитком суспільних відносин, такі поселення, якщо вони розташовувалися неподалік одне від одного, об'єднувалися і створювали місто, яке також старанно укріплювалося на випадок несподіваного нападу ворогів. Зростання кількості античних міст і їхнє розширення було здебільшого пов'язане з розвитком ремесел і торгівлі. Суспільний поділ праці, наявність приватної власності призводять до концентрації великих багатств у руках окремих людей. З'являється необхідність у додатковій дешевій робочій силі, яку швидко знаходять у вигляді полонених або просто боржників. Так у межах общинного устрою виникає рабство, хоч у зародковому стані воно зберігало патріархальний характер: раб міг ще сидіти за одним столом зі своїм господарем і навіть вважатися членом його сім'ї.

Найвизначнішим здобутком долітературного періоду є давньогрецька **міфологія**.

Міф (з грец. *mythos* – висловлення, сказання, розповідь) – форма суспільної свідомості, спосіб образного художньо-фантастичного відображення дійсності, характерний для людей ранніх стадій суспільного розвитку, первісна форма духовної культури людства (за Мироною В.М.).

Міфологія ще не є мистецтвом, це форма свідомості давніх людей, спосіб осягнення, пізнання і пояснення явищ навколишнього світу. За відсутності науки на ранньому етапі культури людства міфи для людини стали єдиним засобом і способом пояснення того, що відбувається з самою людиною і навколо неї.

На думку О.Ф. Лосева, як система мислення міфологія є перенесенням родових відносин на всю природу і світ, причому рід мислиться як нескінченне об'єднання предків та нащадків. Тому світ постає в міфах як нескінченне сплетіння сил, що породжують одна одну. Хаос народжує Урана (небо) і Гею (землю), ті народжують титанів (стихії), титани Кронос та Рея є батьками молодшого покоління богів (олімпійців) – Зевса, Посейдона та ін.

Періоди давньогрецької міфології :

-**доолімпійський (хтонічний)**: космогонічні міфи (міфи про виникнення Всесвіту) та теогонічні (міфи про виникнення божеств, які ще не стали людиноподібними), міфологія постає як стихійно-фетишистська та стихійно-демонічна;

- **олімпійський** (міфи про богів, які мають людську подобу і вирізняються красою та безсмертям), міфологія стає героїчною, образи богів, демонів і героїв набувають антропоморфічної подоби.

Вважається, що міфи про виникнення титанів, велетнів, циклопів походять з часів матриархату. Міфи про олімпійських богів відбивають пізнішу родову громаду – вже часів патріархату, як і героїчні міфи, тобто такі, в центрі яких уже не бог, а герой – людина або напівбог, уславлений подвигами засновник якогось роду. В них людина вже не безсила перед стихіями, богами, вона може сперечатися з ними і приборкувати їх (міфи про Геракла), а самі боги наділяються людськими рисами і перестають бути схожими на чудовиськ.

Джерелами вивчення давньогрецької міфології є «Іліада», «Одіссея» Гомера і «Теогонія» Гесіода.

У давньогрецькій міфології виокремлюється:

Перше покоління богів Давньої Греції – боги-стихії, що виникли з Хаосу	Друге покоління – Титани, діти Геї та Урана. Старші боги, їх 12 – шість братів і шість сестер:	Третє покоління — Олімпійці
Хаос Тартар Ерос (Ерот) Ереб (Морок) Нікта (Нюкта) Ефір Гемера Гея – Земля, Уран Понт	Титани: Океан, Кой, Крий, Іапет, Гіперіон, Кронос Титаніди: Тефіда(Тефія), Феба, Тейя, Мнемозіна (Мнемосіна), Феміда, Рея	Зевс (Юпітер) Посейдон (Нептун) Гестія (Веста) Деметра (Керера) Гера (Юнона) Афіна (Мінерва) Аполлон, або Феб Артеміда (Діана) Арес, або Арей (Марс) Гермес (Меркурій) Афродіта (Венера) Гефест (Вулкан)

Схематично родовід давньогрецьких богів можна представити так:

Старше покоління богів. Перші божества стародавніх греків мали величезні розміри, були потворними. У цьому виявилися космогонічні уявлення греків. Грецький пантеон богів починається з вічної і безмежно-неозорої порожнини — *Хаосу*, у якому з'являються *Гея* (Земля) і *Ерос* (Любов). Це були три начала майбутніх поколінь «старших богів», що свідчили про бажання стародавніх греків ще тоді філософськи осмислити ці міфологічні образи, які символізували поняття простору (*Хаос*), матерії (*Гея*) та постійного руху (*Ерос*). У різних поколіннях вони породжують *Урана* (Небо), *Селену* (Місяць) та багатьох інших. З надр Землі з'являється *Понт* (Море).

Від *Урана* і *Понта Гея* народила велетнів, сторуких гекатонхейрів, однооких велетнів — кіклопів, титанів. *Уран* стає правителем Всесвіту, але син-титан *Крон* (*Кронос*) за допомогою братів скидає його з трону й ув'язнює разом з велетнями у *Тартар*, страшну чорну безодню в п'ятмі *Аїду*. Тепер уже *Крон* царює над усіма богами. У його час виникають страхітливі божества, народжені його дружиною *Реєю*, такі як стоглавий *Тіфон*, потворні богині родової помсти *Еринії*, змієжінка *Єхидна*, п'ятдесятиглавий (пізніше триглавий) пес *Цербер*, вогнедишна *Химера* з головою лева, тулубом кози і хвостом дракона, смертоносна *Горгона Медуза*, *Лернейська гідра*, триглавий велет *Геріон*, підступний *Сфінкс*, птахоподібні гарпії з залізними пазурами і дзьобом та інші неймовірні страховиська. Ці боги наганяли на людину лише страх, підкреслювали її беззахисність і беспорядність перед ними, пригнічували її свідомість, виховували в ній жалюгідну покірність. Усі вони виникають іще за часів матріархату.

Молодше покоління богів. Очевидно, вже після першого поділу праці, коли скотарство відділяється від землеробства, а матріархат поступається місцем патріархату, влада в общині переходить до чоловіків. Учені називають цей період епохою героїзму. З ним пов'язаний новий етап у міфотворчості греків — вони створюють антропоморфних, тобто людиноподібних, богів, які ні в чому не відрізняються від людини за винятком двох рис — безсмертя і вроди. Їх звали олімпійськими богами, або «богами молодшого покоління». Багата фантазія греків оселила їх на вищій горі Греції — *Олімпі* (2911 м), де за наказом *Зевса* кульгавий бог-ремісник *Гефест* збудував розкішний кришталєво-золотий палац, у якому мешкали численні олімпійці. То були щасливі боги. На *Олімпі* ніколи не було снігу чи дощів, спеки чи холоду, над ним завжди простягалось ясне безхмарне небо, а сонце посилало теплі й ніжні промені. Безтурботне життя небожителів проходило серед вічної весни в розвагах і бенкетах. Вони слухали чарівні пісні *Муз*, гру *Аполлона* на лірі чи кіфарі, голосно сміялися, полюбляли кепкувати. *Горе* і страждання, сльози і нещастя були далеко від них і начебто їх не торкалися. З вершини *Олімпу* вони з

байдужістю («олімпійським спокоєм») дивилися на людський мурашник, їх ніби не турбували тривоги й страждання людей, скоєні декотрими з них злочини, соціальна несправедливість, війни і жорстокість. Такими їх малювала, підкреслюючи їхню цілковиту зверхність над людиною, традиційна міфологія, такими їх сприймали греки. Так чи інакше, але поява Олімпійських богів привела до внутрішнього морально-духовного й розумового розкріпачення людини, до нових форм мислення й творчості.

У період, коли в общині починає зароджуватися родова аристократія, у богів, також об'єднаних за родовим принципом, виділяється дванадцять найголовніших **олімпійців**.

Зевс (Юпітер) — верховний правитель, володар небес і землі, цар богів і людей. Його атрибути — егіда, скіпетр, інколи — жмут блискавок у руці. Центр культу Зевса — о. Крит.

Посейдон (Нептун) — брат Зевса, володар морів та океанів, покровитель мореплавства й конярства. Його атрибут — тризуб у руці.

Гестія (Веста) — сестра Зевса, богиня вогню, домашнього вогнища, сімейного щастя і добробуту. Її свято шанували в кожній родині. Ніколи не залишала Олімпу.

Деметра (Керера) — сестра і дружина Зевса, богиня хліборобства та родючості, покровителька шлюбу. Атрибут її — кошик з овочами і фруктами, центром культу стало місто Елевсін.

Гера (Юнона) — сестра Зевса, його дружина після Деметри, богиня родинного щастя, подружнього кохання. Її культ особливо був поширений на Пелопоннесі — в Мікенах, Аргосі.

Афіна (Мінерва) — дочка Зевса, яка народилася з його голови. Богиня мудрості, військових наук, оборонної війни, справедливості. Зображувалася у бойовому вбранні зі списом, у супроводі сови або Ніки, богині перемоги. Центр культу — місто Афіни.

Аполлон, або Феб (ці імена збереглися і в Римі) — син Зевса, покровитель медицини і музичного мистецтва, захисник лікарів і пастухів, переселенців, охоронець худоби. Атрибут — ліра або кіфара. Центр культу і найголовніше святилище протягом тисячоліття — м. Дельфи.

Артеміда (Діана) — дочка Зевса, сестра-близнюк Аполлона. Богиня полювання, природи, рослин і звірів, охоронниця непорочності, дітородіння, покровителька мисливства. Зображувалася з сагайдаком, повним стріл, у супроводі оленя або мисливських собак.

Арес, або Арей (Марс) — син Зевса, бог агресивної війни. Зображували у вигляді юнака з щитом і мечем або списом у руці.

Гермес (Меркурій) — син Зевса, вісник Зевса і богів, покровитель мандрівників, купців, торгівців, шахраїв та злочинців. Атрибут — кадукей (жезл із двома зміями). Його зображували в шоломі й сандаліях із крильцями.

Афродіта (Венера) — дочка Зевса (за іншим варіантом міфу народжена з морської піни біля острова Кіпр), богиня кохання і вроди, любовного зачарування, покровителька закоханих. Центр культу — о. Кіпр.

Гефест (Вулкан) — син Зевса і Гери, чоловік Афродіти, бог вогню і ковальства, покровитель ремісників.

Три трійці богинь захищають владу цих елітних олімпійців: *Ори*, які слідкують за дотриманням світового порядку (законності, миру і права); *Мойри* (Парки), які визначають долю людей; *Харити* (Грації) — вони боронять усе прекрасне, роблять життя жаданим.

До олімпійських богів належав і бог вина й виноградарства *Діоніс* або *Вакх* (*Бахус*), син Зевса і смертної жінки Семели. Його культ поширився серед грецьких селян у VII ст. до н. е. як бога рослинності та плодючості й, незважаючи на опір аристократії, став чи не найголовнішим серед культів інших богів, конкуруючи лише зі святами богині Деметри.

Брат Зевса *Гадес*, або *Аїд* (Плутон, Оркус), володар підземного царства мертвих і жахливого Тартару, не став олімпійцем, бо завжди мешкав у похмурій темряві.

АРХАЇЧНИЙ ЕПОС

В архаїчний період давньогрецької літератури розвинулися три основні види епосу: героїчний, генеалогічний і дидактичний.

Героїчний епос

Епос (грец. *epos* – ‘слово, розповідь, пісня’) – один із трьох родів художньої літератури, а також літературно-художня розповідна поезія, що зародилася в глибоку давнину як форма зображення героїчних подвигів певного персонажа, важливих подій та ін. Епосом називають давні сказання, в основі яких лежать міфологічні розповіді про героїв.

Виникнення героїчного епосу пов'язують із творчістю *аедів* – народних співців і поетів, які склали і виконували історичні (міфологічні) пісні про діяння героїв.

Художні особливості героїчного епосу:

- 1) архаїзація, тобто зображувались давно минулі часи;
- 2) героїзація, тобто персонажі наділялися героїчними рисами, які втілювались у їхніх подвигах;
- 3) гіперболізація – перебільшення певних якостей, рис героя, ситуацій;
- 4) паралельне зображення двох світів – світу людей і світу богів;

5) гекзаметр (шестистопний дактилічний вірш) як основний віршовий розмір, що створює урочистий тон розповіді;

б) епічність – використання детальних описів, численних повторів, формул, розгорнутих порівнянь, які створюють ефект уповільненої дії.

Поєми Гомера «Іліада» та «Одіссея» – це найдавніші грецькі літературні пам'ятки, які збереглися до наших днів. Проте варто зауважити, що про час і умови написання «Іліади» та «Одіссеї» немає достовірних відомостей, так само як і відсутні історичні дані про місце, час народження та смерті Гомера (він жив приблизно наприкінці 9 – поч. 8 ст. до н. е.). Фактично до XVIII ст. вважалося, що автором цих поем є Гомер (IX – VIII ст. до н. е.). Проте наприкінці XVII – поч. XVIII ст. виникає "*гомерівське питання*", яке стосувалося проблеми реальності Гомера і його авторства поем «Іліада» та «Одіссея».

Фрідріх Август Вольф (Friedrich August Wolf), 1759-1824 рр. – німецький філолог-класик, дослідник античності. Автор праці «Prolegomena ad Homerum» («Передмова до Гомера»), 1795 р., в якій висунув т.зв. «гомерівське питання» і сам заперечував авторство Гомера, запропонувавши тезу про те, що його поеми є зібранням окремих пісень, складених у різні часи поколіннями аедів, тобто поетів-співців. Досліджуючи «гомерівське питання», учені умовно розділилися на дві групи: **«аналітики»** (**«вольфіанці»**) – стверджували, що авторами «Іліади» і «Одіссеї» були декілька поетів-рапсодів; **«унітарії»** – автор «Іліади» і «Одіссеї» – Гомер.

«Іліада»

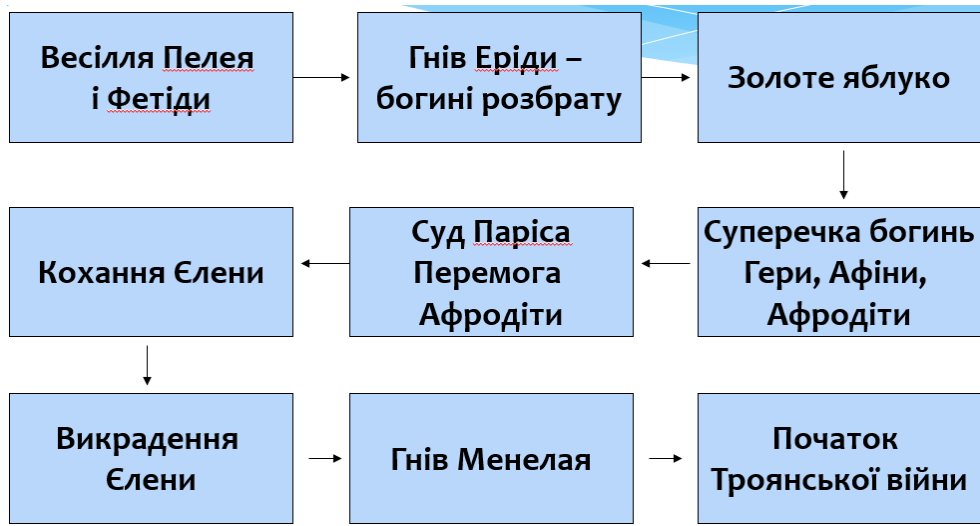
Назва поеми пов'язана з другою назвою міста Трої – “Іліон”, яка походить від легендарного засновника міста – Іла. Вона являє собою змішання слів “Іліон” – “місто Бога” і “аде” – співаю.

Сюжети обох поем взяті із героїчного циклу сказань про Троянську війну, про похід греків на Трою (Іліон). Троя існувала вже з III тисячоліття до н. е. і розташовувалася біля входу в протоку Геллеспонт (сучасні Дарданелли), що знаходилася на малоазійському узбережжі. Через своє вигідне географічне положення часто ставала об'єктом нападів ворожих племен, тому неодноразово була зруйнована. У кінці XIII ст. до н. е. ахейські племена знову захопили і зруйнували місто. Відомості саме про цю війну знаходять своє відображення в міфах і обох поемах. Історичні події та особи тісно переплітаються з міфологічними уявленнями і сюжетами стародавніх греків. На їх основі виникають численні варіанти опису подій Троянської війни, один з яких врешті був закріплений гомерівськими поемами.

Троя знаходилась у північно-західній частині Малої Азії і була заселена фрігійським племенем. Війна греків і троянців, яка і являє собою зміст троянської міфології, була, нібито, визначена з неба. Розповідали, що Земля,

знесилена величезним людським населенням, звернулась до Зевса із проханням скоротити людський рід, і Зевс вирішив для цього почати війну між греками і троянцями. Земною причиною цієї війни було викрадення спартанської цариці Єлени троянським царевичем Парісом.

Міфологічна історія виникнення Троянської війни

За жанром «Іліада» – епічна поема – великий за обсягом переважно поетичний твір, у якому розповідається про якісь значні події з життя героя, народу.

У поемі зображується лише один епізод Троянської війни ("гнів Ахілла"). Події, описані у поемі, тривають 51 день десятого року війни. Поема складається з 24 пісень, за кількістю букв грецького алфавіту (такий поділ відбувся значно пізніше) і 15 693 рядків.

Схема сюжету поеми

Поєма написана гекзаметром. **Гекзаметр, або Гексаметр** (грецьк. hexametros — шестимірник) — метричний (квантитативний) вірш шестистопного дактиля (— U U), де в кожній стопі, окрім п'ятої, два коротких склади зможуть замінюватись одним довгим, витворюючи спондей. Остання стопа завжди двоскладова — хорей. Як правило, Г. має одну цезуру (після третього складу третьої стопи, а давньогрецький Г. — і після другого складу третьої стопи) або дві (після другого складу другої та четвертої стоп), вона розмежує вірш на два піввірші: перший — з низхідною ритмічною інтонацією, другий — із висхідною. Метрична схема Г. з найуживанішою цезурою така:

— U U/— U U/— //U U//— U U/— U U/— U.

«Одіссея»

У поемі викладені події після закінчення Троянської війни, зокрема сорок днів десятого року мандрів Одіссея, який повертався до рідної Ітаки.

Сюжетно-композиційні особливості пригодницької поеми «Одіссея»

1 – 4 пісні – розповідь про те, як син Одіссея Телемах вирушає на пошуки батька.

5 пісня – розповідь про перебування Одіссея протягом 8 років у німфи Каліпсо.

5 – 8 пісні – перебування серед щасливого народу феаків на чудесному острові Схерія.

9 – 12 пісні – розповідь Одіссея про свої пригоди.

13 пісня – Одісей повертається на Ітаку, оселяється у свинопаса Евмея під виглядом жебрака.

14 – 16 пісні – прибуття з мандрів Телемаха, який приходить до Евмея і зустрічає там батька.

17 – 20 пісні – герой таємно приходить у свій дім і бачить безчинства женихів. Які домагаються руки Пенелопи. Разом із сином Одісей готується до битви з женихами.

21 – 24 пісні – герой розправляється із знахабнілими женихами й зустрічається з дружиною (кульмінація твору).

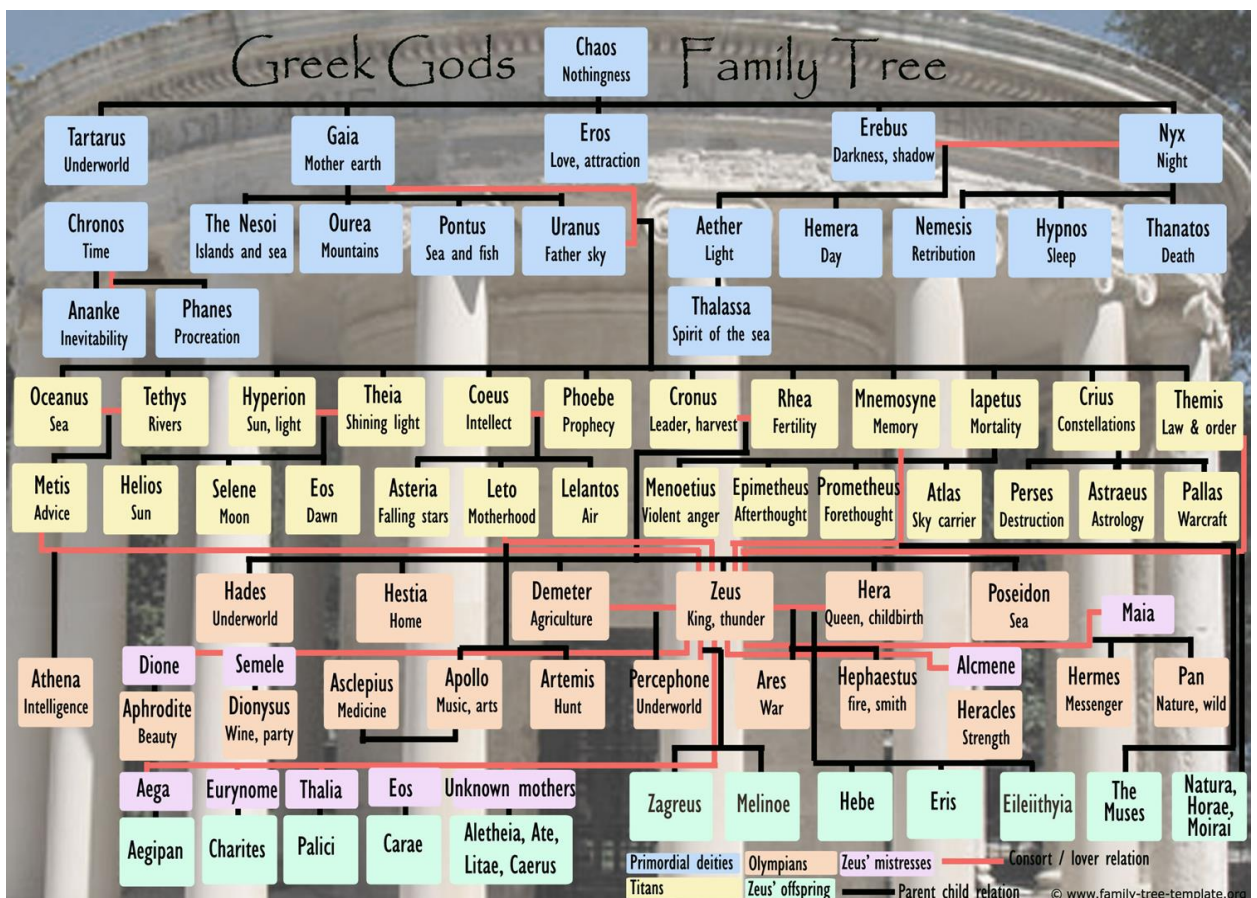
Особливості епічного стилю Гомера

- віршовий розмір – гекзаметр, що надає оповіді епічної розлогості та урочистості
- ідеалізація героїчної поведінки людини, яка захищає честь, свободу і незалежність свого народу, гіперболізація сили і можливостей героїв
- в основі сюжетних ліній міфологія, яка переплітається з дійсними історичними подіями
- традиційна композиція (вказані час, місце дії, звертання до слухачів, муз), також окремі епізоди мають рамкову композицію

- ❑ олюднення явищ і сил природи
- ❑ насиченість мови звертаннями, повторами, порівняннями, метафорами, символами, що спричиняють уповільнення розвитку дії
- ❑ не містить розгорнутих описів зовнішності героїв, натомість обирається якась одна ознака (наявність постійних епітетів)
- ❑ відсторонена позиція автора
- ❑ хронологічна несумісність – манера зображувати події, які відбуваються одночасно, як послідовні.

Генеалогічний епос

Генеалогічний епос – оповідь про походження світу, богів та людей. Давньогрецький генеалогічний епос представлений поемою «Теогонія» Гесіода, у якій автор намагається систематизувати усі відомості про давніх богів. У повному обсязі поема «Теогонія» не збереглася, до нас дійшла лише початкова частина (трохи більше тисячі рядків). У поемі описується походження і родинні зв'язки майже 300 давньогрецьких богів. В «Теогонії» Гесіод оповідає про те, як з безодні Хаосу постають Гея (Земля), підземне царство Тартар, сила любові (Ерот). Віт Геї народжується Уран (Небо), Ереб (Пітьма) і Ніч, а віт Ночі — Ефір і День.

Основна увага в «Теогонії» приділяється богам, про людей згадується лише побіжно, вони є своєрідним випадковим продуктом теогонії, про їхнє походження просто згадується. Люди є ворожими майже усім богам (окрім

Прометей), особливо верховному богу Зевсу. Людина у Гесіода принижена, на відміну від Гомера, у якого іноді прослідковується іронічне ставлення до дій саме богів, а люди навпаки страждають від божественних діянь. Тому часто дослідники, аналізуючи «Теогонію» зазначають, що причиною її створення могло бути передусім бажання Гесіода уславити Зевса.

Дидактичний епос

Дидактичний епос – це повчальна оповідь на побутову тематику, що містить практичні поради із різноманітних областей людської життєдіяльності. Дидактичний епос представлений творчістю Гесіода, зокрема його поемою «Роботи і дні».

Поема «**Роботи і дні**», яка вважається першою автобіографією в європейській літературі, написана у формі повчання молодшому братові Гесіода Персу, який після смерті батька відсудив у Гесіода спадщину, але зберегти її не зміг і врешті-решт розорився.

У поемі виокремлюється 2 ключові теми:

- 1) тема справедливості, необхідності чесних взаємовідносин між людьми;
- 2) тема необхідності праці та її значення для формування добродішних громадян (ця тема розкривається через перелік основних робіт хазяїна невеличкого господарства).

Обсяг поеми в тому вигляді, у якому вона дійшла до наших часів, складає 828 віршів.

Поема «**Роботи і дні**» умовно поділяється на чотири частини.

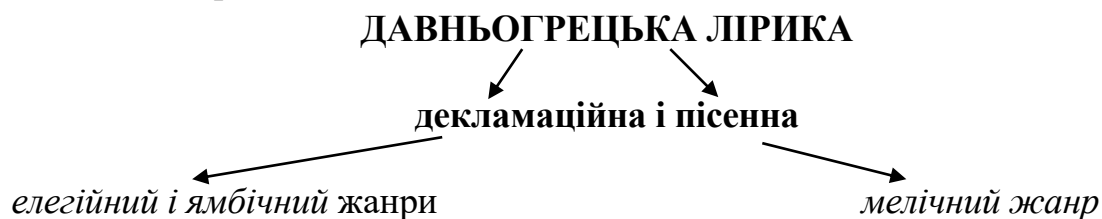
У **першій частині** (1—212) Гесіод звертається до брата розповідає йому кілька притч (історія двох сестер Ерід, легенда про Пандору) і одну байку («Про солов'я і яструба»), мораль яких — у світі панують несправедливість, неправда, і людські справи на землі безперервно погіршуються.

У **другій частині** («**Поради**») (213—380), Гесіод прославляє правду і висловлює занепокоєння, що в буденному житті вона дуже часто зневажається, проте безсмертні боги пильно стежать за усім і встановлюють справедливість. Гесіод засуджує насильство, несправедливість, зло, прославляючи добродішність людини, її вміння слухати поради. Особливо він хвалить схильність і прагнення людей до роботи, яка відганяє голод.

У **третій частині** («**Роботи**») (382—764) йдеться про ті роботи, які повинен виконати селянин протягом чотирьох сезонів року. Гесіод не обіцяє Персові легкої праці й великих успіхів, навпаки, попереджає про важкі умови сільськогосподарських робіт. Але це єдиний засіб «з голодом більше не знатись», єдина можливість досягти добробуту.

У **четвертій частині** («**Дні**») (165—828) Гесіод, посилаючись на досвід народу, перелічує дні, *щасливі й не щасливі* для початку тієї чи іншої роботи.

Визначені завдяки спостереженням багатьох поколінь, ці дні в стародавні часи були єдино відомим своєрідним календарем для землеробства, який зумовлював порядок сільських робіт.

Елегійний вірш – двовірш, що складається з гекзаметра і пентаметра («елегійний двовірш»). Саме через наявність гекзаметра елегію називають переходом від епосу до лірики. Елегійні вірші, пов’язані з фольклорно-обрядовими традиціями, у VII—VI ст. до н. е. перетворюються на твори індивідуальної поезії — ім’я автора закріплюється за кожним із них.

Грецька елегія була досить оптимістичною, патріотичною, могла бути повчальною. Теми й мотиви елегійних віршів: *роздуми про суспільні події і проблеми навколишнього життя, політичні заклики, прославлення воїнської доблесті, звернення до молоді, поради, філософські сентенції, певні інтимні, особистісні переживання автора*, тощо. Представниками елегійного жанру є Солон, Феогнід.

Ямбічна лірика є одним із найпростіших ліричних жанрів. Джерела ямбічної лірики містяться в народних піснях, присвячених богині Деметрі. У «Гімні до Деметри» згадується ім’я служниці царя Келея Ямби, яка розвеселила, не знаючи, що це богиня, невтішну й засмучену жінку. Жартівливо-веселі, часом не дуже скромного характеру ямбічні пісні стали обов’язковою складовою Елевсінських свят на честь богині Деметри. Вони виконувалися після закінчення закритої частини свят («Елевсінських містерій»), коли починалися загальнонародні торжества. Ім’ям міфічної дівчини назвали ліричні пісні, за змістом схожі з піснями Ямби, і розмір, який найкраще відповідав темпові розмовної мови, якою були складені вірші.

Ямбічна стопа складалася з короткого й довгого складів (за метричною системою — ненаголошеного і наголошеного / U —/).

Мелічна лірика (мелос) поєднувала у собі слово, музику і танок. Поет не лише писав ліричний вірш, але й складав до нього музику й танець. Види мелічної лірики розрізнялись відповідно до музичних мотивів. Мелічна лірика – це переважно інтимна лірика, відображення переживань, почуттів та емоцій поета, соціально-політичні теми відходять на другий план.

Батьківщиною **монодичного мелосу** стала острівна Греція, зокрема острів Лесбос, потім міста малоазійського узбережжя (представники – Алкей, Сапфо, Анакреонт, Алкман, Івік, Стесіхор).

Мелічна хорова лірика виникла у Спарті в середині VII ст. до н. е. (представники - Сімонід, Піндар, Вакхлід).

Перші пісні хорового мелосу, або гімни, були пов'язані з культами богів (гімн на честь Аполлона й Артеміди – **пеан**, на честь Діоніса — **дифірамб**; пісні, що супроводжувалися танцями, називалися **гіпорхемами**, процесійні пісні — **просодіями**.

II. КЛАСИЧНИЙ (АТТИЧНИЙ) ПЕРІОД ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (V – IV ст. до н.е.)

У класичний період антична давньогрецька література досягає найвищого розквіту. Цей період також може називатися аттичним, оскільки визначальна роль в економічному та соціально-політичному житті у цей час належала Аттиці, південно-східній області центральної Греції і головному місту в ній – Афінам, яке стало найбільш потужним осередком розвитку літератури і мистецтва загалом у цей період.

В суспільно-політичному плані розквіт давньогрецької літератури був зумовлений демократичними реформами, пов'язаними насамперед із правлінням династії Пісістратів.

Тирану Пісістрату належить визначальна роль у зміцненні поліса Афін. За його правління було конфісковано землі евпатридів і передано їх селянству, для якого зменшилися податки і надавалися вигідні кредити; також надавалася робота незаможним афінським громадянам, їм роздавалося майно та землі вигнаних з Афін аристократів; разом з поетом та політичним діячем Солоном проводилися демократичні закони та реформи, розвивалося ремісництво.

Пісістрат сприяв розвитку літератури, зокрема трагедії, за його наказом закріплюється редакція Гомерових поем.

Після греко-перських війн 490 та 480 рр. до н.е. (напади Дарія, а потім його сина Ксеркса), яка завершилася перемогою греків Афіни укріпили своє положення як головного міста у Давньої Греції, було створено Афінський морський союз.

Перікл (давньогрец. Περικλῆς, від *περί* + *κλέος*, — «оточений славою», бл. 494—429 рр. до н. е.) з 461 р. до н.е. став одним із найвпливовіших політиків і провів низку реформ, які сприяли демократизації афінського полісу. У цей період афінський державний устрій – рабовласницька демократія – досяг найвищого розквіту. Це спричиняє і потужний розвиток мистецтва і літератури, зокрема трагедії, комедії, красномовства, історіографії, філософії.

Давньогрецьке театральне мистецтво

Драматичне мистецтво Давньої Греції представлене трьома жанрами – трагедією, комедією і сатирівською драмою.

Трагедія (грец. **tragoedia**, буквально: козлина пісня) — драматичний твір, який ґрунтується на гострому, непримиренному конфлікті особистості, що прагне максимально втілити свої творчі потреби, з об'єктивною неможливістю їх реалізації.

Комедія (грец. **komodia**, від **komos** — весела процесія і **ode** — пісня) — драматичний твір, у якому засобами гумору та сатири розвінчуються негативні суспільні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності чи людині.

Сатирівська драма (грец. **drama** — дія) — проміжний між трагедією і комедією драматичний твір; п'єса із міфологічним сюжетом у комічному викладі; обов'язково був наявний хор сатирів.

Розвитку драми сприяли зміни в ідеології, в державній релігії: з розквітом демократії офіційним культом стає культ Діоніса, найдемократичніший та найдраматичніший з олімпійських культів. Із занепадом афінської демократії та полісного світогляду розвинеться новий жанр – трагедії. Теоретичне обґрунтування трагедії подає Аристотель. Початкову стадію трагедії він пов'язує із дифірамбом – хоровою піснею, гімном, що виконувався на честь Діоніса (також її виникнення пов'язується зі святами на честь богині родючості і хліборобства Деметри (елевсінські містерії)).

Художні особливості трагедії:

- віршована форма написання
- драматична фабула (напружені переживання, гострі конфлікти)
- трагічна кінцівка (загибель героїв або якісь нещастя, що з ними відбувалися)
- відсутність розважальних, веселих сцен, жартів і дотепів
- міфологічний сюжет

Давньогрецька драма була масовим та монументальним видовищем, розрахованим на тисячі глядачів, повинна була доходити до кожного з них. Звідси – особливості і вистави, і художньої структури самого тексту – котурни, маски, довгі монологи з недвозначними поясненнями подій і почуттів, гучні хори, безпосередньо звернуті не тільки до інших дійових осіб, а й до глядача.

Маски були великі і виготовлялися з дерева або полотна на каркасі, покривалися гіпсом і розфарбовувалися, носі суцільно покривалися зсередини міддю або срібром для посилення резонансу, кращому звучання сприяли і великі роти). Маски чоловічих персонажів зазвичай були темних відтінків, жіночих – світлих і білого кольору.

Структура трагедії:

Пролог (згадка про міф, який ліг в основу трагедії)

Парод (перша пісня хору)

Епісодії (діалогічні частини актора і хору) і **стасими** (партії хору)

Комос (урочиста пісня-плач, яка виконувалася спільно актором і хором)

Ексод (заклучна пісня хору)

Батько грецької трагедії – **Есхіл** (525 – 456 рр. до н. е.)

Есхіл написав близько 70 трагедій та 20 сатириківських драм. До нашого часу збереглося 7 трагедій та 400 фрагментів з інших творів. Найвідоміші з них – «Перси», «Прометей прикутий», «Орестея», «Семеро проти Фів» та ін.

Есхіл вніс важливі зміни в структуру драми (трагедії), а саме увів другого актора, що зменшувало хорову і розширювало діалогічну частину трагедії; в його творах спочатку хорова частина займає половину твору, потім третину. Сюжети брав в основному з міфології.

Софокл (бл. 496-406 рр. до н.е.) був блискучим оратором, 24 рази перемагав у змаганнях трагічних поетів. Навідоміші твори – «Антигона», «Цар Едіп», «Електра». Великим внеском Софокла в розвиток трагедії стало збільшення хору з 12 до 15 хоревтів, а також введення третього актора. Це давало можливість значно збільшити діалогічну частину трагедії і зменшити хорові партії. Саме у Софокла головне сюжетне та ідейне навантаження зміщується на діалогічну частину. З того часу хор майже втратив значення колективного актора, його пісні часто вже не пов'язані безпосередньо з розвитком сюжету.

Еврипід (бл. 480-406 рр. до н.е.) склав близько 90 творів, до нас дійшло лише 19). Сюжети його трагедій в основному міфологічні: «Гекуба», «Медея», «Андромаха». Аристотель називав його «філософом на сцені» і «найтрагічнішим серед поетів».

Еврипід спростив мову трагедії, осучаснив її, наблизив до розмовного варіанту, тому він був більш популярний у наступних поколіннях, ніж у свого, яке звикло до «високого стилю». Дії в трагедіях максимально наближені до реальних. Сюжети для своїх трагедій, як і його попередники, Еврипід брав із Троянського і Фіванського циклів, міфів про похід аргонавтів, подвигів Геракла і долі його потомків. Еврипід писав, по-перше, «психологічні трагедії» або «патетичні драми». По-друге - соціально-побутові або сімейні драми: «Алкеста», «Слена», «Іон». Еврипід у своїх трагедіях ставив і вирішував низку актуальних для своєї доби питань – питання про громадянський обов'язок і особисте щастя, про роль держави і її законів. Еврипід протестував проти загарбницьких війн, критикував релігійні традиції, дотримувався ідей гуманного ставлення до людей. У своїх трагедіях Еврипід намагався розкрити душевні переживання, психологію вчинків героїв.

Аристофан (бл.445-385 рр. до н.е.) – грецький поет і комедіограф, антагоніст Еврипіда. Його творчість є передусім творчістю політичного

комедіографа. В епоху кризи давньогрецької демократії він гостро сатирично показує її розклад, агресивність, виснажливість безперервних війн («Ахарняни», 425 р. до н.е., «Лісістрата», 411 р. до н.е.), переродження демосу, інтриганство демагогів («Вершники», 424 р. до н.е.), занепад її ідеології («Хмари», 423 р. до н.е.; «Жаби», 405 р. до н.е.) – і пропонує вихід з цієї кризи («Жінки в народних зборах», 392 р. до н.е., «Багатство», 388 р. до н.е.). Складність творчості комедіографа полягає в неоднозначності його ідейних та суспільних позицій.

Давньогрецька проза класичного періоду

Активний розвиток прози у грецькій літературі відбувається наприкінці 5 ст. до н.е. і пов'язаний він був з ростом критичної та наукової думки.

Греки називали прозу «логосом», протиставляючи їй твори, написані віршовим розміром і призначені для декламації або співу.

Термін «проза» латинського походження (*prōsa/prosa oratio*), означає «направлений прямо».

Розвиток прози зумовлений такими факторами:

1) широким розповсюдженням папірусу, який експортувався з Єгипту в Іонію;

2) становленням науки і філософії, що виникли на основі спостережень і знань, які потребували подальшого осмислення і систематизації.

Види грецької прози класичного періоду: історіографічна (Геродот, Фулідід, Ксенофонт); **філософська** (Платон, Аристотель); **ораторська** (Лісій, Демосфен).

Історіографічна проза

Геродот («батько історії») бл. 484-415 рр. до н.е.

Геродоту належить твір «Історія» в 9 книгах, кожна з яких названа на честь однієї з дев'яти муз.

Геродот є представником оповідної історії; основна оповідь про історичні події доповнюється географічними й етнографічними відомостями, характеризуються долі держав і окремих людей.

Центральна тема, навколо якої групуються оповіді — боротьба між Європою та Азією, яка призвела до греко-перських війн. Геродот прагнув об'єктивного зображення подій, тому надавав різні версії описуваних подій.

В основу «Історії» покладено спостереження Геродота, отримані під час подорожей на материкову і острівну Елладу, на Сицилію, в Південну Італію, в Єгипет і Африку, на узбережжя Чорного моря і у Вавилон. Історик спирався також на усні повідомлення своїх співрозмовників і письмові пам'ятки (літературні твори, вирази оракулів, офіційні документи, написи). «Історія» складається з 2-х частин: опис подій, які передували греко-перським війнам (I–V книги) і виклад історії греко-перських війн (V–IX книги).

В «Історії» Геродота утверджується думка, що історія – результат світобудови, встановленої богами.

Фуکیدід (бл. 460-400 рр. до н.е.) – афінський історик, автор «Історії» (у 8-ми книгах), яка є науковим, але водночас і високохудожнім твором. У ній зображені події Пелопоннеської війни, очевидцем і учасником якої був сам автор.

Фуکیدід вважається основоположником реалістичного методу в історіографії. Фуکیدід використовував міфологічні й історіографічні джерела, а також археологічні дані. Фуکیدід стверджував, що передумови виникнення війни мають не божественну природу, а земний економічний характер, тобто зумовлені зацікавленістю однієї держави у матеріальних ресурсах іншої. Тому історія для Фуکیدіда – це історія боротьби за владу (між народами, державами), вона трактується істориком як закон природи.

Ксенофонт (бл. 445-355 рр. до н.е. За походженням афінянин, виступав проти афінської демократії і був прихильником Спарти. Автор таких творів як «Грецька історія», «Анабасис» («Похід Кіра»), написаний у формі військового щоденника). Ксенофонт був реакціонером у питаннях релігії та політики, виявляв тяжіння до монархічного устрою. Поклоніння особистості — характерна риса усієї його творчості. Свою увагу Ксенофонт зосереджує на індивідуальній характеристиці окремих історичних діячів, тому створення літературного портрета – новий елемент, який вніс у грецьку історіографію Ксенофонт.

У «Грецькій історії» робить спробу продовжити традицію Фуکیدіда, проте це у нього виходить лише на поверхневому оповідному рівні. Ксенофонт був досить обізнаним істориком, але не надто глибоким і дуже тенденційним. Із ним в історіографію повертається віра в оракулів, знаки та божу кару.

Філософська проза

Платон (бл. 427-347 рр. до н.е.) – давньогрецький філософ, який розробив жанр філософського діалогу. Був учнем Сократа і використав метод вчителя, тому вів своє філософське дослідження у вигляді бесіди, чергуючи питання та відповіді.

Твори Платона поділяють на три групи:

1) ранні діалоги, в яких головною діючою особою є Сократ («Іон», «Малий Гіппій», «Хармід»);

2) зрілі діалоги, в яких Платон виробляє власний стиль: в діалогах разом з бесідою з'являється зв'язний виклад і філософська тема набуває високохудожнього оформлення («Бенкет», «Федон», «Федр», «Держава»);

3) пізні діалоги, художня цінність яких знижується («Парменід», «Тімей», «Закони»).

Аристотель (бл. 384-322 рр. до н.е. (діалоги, політиї, трактати («Поетика»)) – учень Платона. Приділяв велику увагу різноманітним сферам наукового знання – логіці, природничим наукам (зокрема, психології), метафізиці, етиці, економіці, риториці, поетиці. Його твори являють собою своєрідну енциклопедію.

З 342 року став вихователем Олександра Македонського. Бл. 335 р. Аристотель заснував в Афінах свою школу, «Лікей», що була організована як співтовариство філософів та учених, об'єднаних спільним світоглядом.

У багатьох філософських положеннях Аристотель відходить від ідеалістичної філософії Платона.

«Поетика» («Про поетичне мистецтво») - трактат в двох книгах (збереглася лише перша). У першій книзі міститься загальна частина, а також теорія трагедії та епосу, а в другій розглядалися комедія і ямбографія.

Трагедія й епос — основні жанри серйозної поезії, що зображають людей «кращими, ніж ми». Епос, за Аристотелем, — більш ранній і менш досконалий жанр, який поступається трагедії в концентрованості і силі художньої дії.

«Трагедія – це відтворення (наслідування) серйозної і завершеної дії за допомогою мови, яка в кожній із частин трагедії є специфічно «прикрашеною», наслідування за допомогою дії, а не оповіді, яке шляхом співчуття та страху спричиняє катарсис таких афектів».

Катарсис (грец. *katharsis* – очищення) – моральне очищення, до якого глядача повинна підвести драма. За Аристотелем трагічний катарсис передбачає моральне очищення через співпереживання і співчуття героям трагедії.

Шість складових частин трагедії за Аристотелем:

- ідея,
- фабула,
- характери,
- обставини,
- словесне вираження
- музичний супровід

Ораторська проза

Види ораторської прози:

- 1) політичне красномовство;
- 2) судове красномовство;
- 3) епідиктичне, або урочисте, красномовство.

Лісій (бл. 459-380 рр. до н.е.) (судове красномовство) – майстер судового красномовства. Лісію приписують більш ніж 200 промов, з яких повністю збереглося 23, і ще 11 – у великих фрагментах. Лісій був відомий як майстерний логограф і психолог.

Стиль Лісія — простий, прозорий і чіткий. Його майстерність як оратора полягала у тому, щоб викликати у суду сприятливе враження від промовця.

Завдяки зображенню ним в судових промовах дрібних деталей повсякденного життя, ці твори є цінним джерелом відомостей про особливості розвитку афінського суспільства др. пол. V – поч. IV ст. до н. е.

Ісократ (бл. 436-388 рр. до н.е. – (урочисте красномовство, політичні памфлети) – засновник першої риторичної школи в Афінах. Був знаменитим публіцистом і майстром епідиктичних промов. Свої урочисті промови Ісократ призначав для публікації як політичні памфлети. Ісократу належить знаменитий «Панегірик», присвячений уславленню величі Афін, опублікований перед укладанням другого афінського морського союзу (380 р.).

Ісократ встановлює схему для біографії історичних діячів, яка стала згодом типовою («Евагор»).

Демосфен (бл. 384-322 рр. до н.е.) (судові, політичні промови). Політичні промови Демосфена були спрямовані на збереження афінської незалежності і на викриття політики Філіппа II Македонського («Філіппіки», «Олінфські промови»). Стилїстична манера оратора відзначалась великим різноманіттям, поєднанням різних риторичних стилів. Римський оратор Цицерон виділяв серед позитивних якостей Демосфена «надзвичайну (найвеличнішу) мудрість» і «надзвичайну (найвеличнішу) силу слова».

III. ЕЛЛІНІСТИЧНИЙ (кін. IV ст. до н.е. – I ст. н.е.) і РИМСЬКИЙ ПЕРІОДИ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (кін. I ст. до н.е. – V ст. н.е.)

Політичні та культурно-історичні зміни, які відбуваються в елліністичний період:

1) міста-поліси змінюються на централізовану монархію (О.Македонський);

2) після смерті Олександра Македонського (323 р. до н.е.) колишні полководці його армії (діадохи) очолили окремі монархії і проголосили себе царями, а владу спадковою;

3) основна маса населення відсторонена від керування державою та від участі в державних справах;

4) у культурному відношенні відбувається злиття грецьких та східних елементів в усіх сферах суспільного життя;

5) релігійний синкретизм, об'єднання грецьких і східних культів: з'являється греко-єгипетське божество **Серapis** (елліністичний бог достатку, родючості, підземного царства і загробного життя), відбувається ототожнення Ісиди з Деметрою.

На поч. III ст. до н. е. Птолемей I Сотер відкрив в Александрії **Мусей / Мусейон** (або Музей). Це був релігійний, дослідницький, навчальний і культурний центр, до якого входила й **Александрійська бібліотека**.

Мусей являв собою комплекс приміщень для життя і роботи вчених і письменників, яких запрошували в Александрію з усіх куточків Давньої Греції. Окрім спалень, їдальні, садів і галерей для відпочинку та прогулянок, він також мав «аудиторії» для читання лекцій, «лабораторії» для наукових занять, зоосад, ботанічний сад, обсерваторію і бібліотеку. Швидкому розвитку наукових досліджень сприяло потужне фінансування Птолемеєм I та його послідовниками.

Александрійська школа поетів

Спираючись на досвід класиків VIII—V ст. до н. е., використавши розроблену ними систему віршування, еліністичні поети істотно трансформували «стару» лірику.

Передусім змінюється тематика, в ліриці зникають широкі соціально-політичні теми. Після ліквідації демократії поети концентруються на зображенні сімейних і побутових відносин людини. Політична тема залишалася в тих творах, що безпосередньо прославляли монарха або когось з його придворних чи полководців. Поезія набуває елітарного характеру.

Умовно александрійських поетів можна поділити на 2 групи:

- 1) прихильники «малих» поетичних форм (**Феокріт, Каллімах**);
- 2) прихильники великих епічних форм (**Аполлоній Родосський**).

Каллімах (бл. 310 – бл. 240 до н. е.) за часів правління Птолемея III очолював Мусей та Александрійську бібліотеку.

Вважав, що час монументальних творів, подібних до гомерових минув, а тому створював поезію «малих форм» – епілії, елегії, епіграми, ямбічні вірші і гімни. Великі ж епічні твори порівнював з річкою, яка збирає на своєму шляху увесь бруд. До сучасної йому поезії висував три вимоги: 1) відмова від використання міфологічних сюжетів; 2) мала форма; 3) ретельна обробка деталей. Найкращий твір – «Причини» у 4-х книгах, з яких до нас дійшло 40 фрагментів. Каллімах закликав до відмови від вигаданих сюжетів і до обробки мало відомих міфів про богів та героїв.

Аполлоній Родосський (бл. 295 – бл. 215 до н. е.) – представник «великих епічних форм». Був суперником Каллімаха в ліриці. Намагався дорівнятися до Гомера і хотів відродити героїчний епос.

Є автором великої епічної поеми «*Аргонавтика*», за основу якої був узятий міф про подорож очолюваних Ясоном аргонавтів до далекої Колхиди за золотим руном. Аполлоній Родосський продовжував гомерівську традицію у плані епічності викладу загальновідомих міфічних сюжетів, однак увів до свого твору

численні маловідомі міфи, розширив поему психологічними характеристиками і переживаннями героїв.

ДАВНЬОРИМСЬКА ЛІТЕРАТУРА

(сер. III ст. до н.е. – V ст. н.е.)

Поступовий занепад елліністичних країн створює зокрема й умови для набуття могутності Римом, який став ключовим містом в античному світі.

Починаючи з VIII століття до нашої ери, Стародавній Рим перетворився з маленького містечка на річці Тибр у центральній Італії на імперію, яка в часи свого розквіту охоплювала більшу частину континентальної Європи, Британію, значну частину Західної Азії, Північну Африку та середземноморські острови. Рим пройшов майже ті ж самі історичні етапи розвитку, що й Греція. Протягом VI-V ст. до н. е. первісно-родова община поступилася місцем рабовласницькому суспільству, спочатку дрібному з його республікансько-полісною системою, а пізніше й великому, що привело до зміни державного устрою і появи монархії, імперської диктатури. Проте в Римі цей процес відбувався значно пізніше і в інших географічних та політичних умовах, ніж у Греції.

За легендою, Рим був заснований у 753 році до нашої ери Ромулом і Ремом, синами-близнюками Марса, бога війни. Близнюки, яких король сусідньої Альби Лонги посадив у кошик і кинув у р.Тибр. вижили, кошик прибило до берега біля підніжжя Палатинського пагорба, де їх вигодувала вовчиця, а потім вони перемогли короля і заснували власне місто на березі річки в 753 році до н.е. Після вбивства брата Ромул став першим царем Риму, який і був названий на його честь.

В 510 р. до н.е. царську владу в Римі було змінено на республіканську, ця форма правління проіснувала майже 500 рр., але вона була з самого початку свого існування *аристократичною*, через що демократичні свободи, властиві Афінам періоду розквіту, в Римі були повністю відсутні.

Римська міфологія не була надто розвиненою, у ній було багато обрядовості. На основі зростаючого релігійного синкретизму виникає греко-римський пантеон богів. Національною самобутністю відзначаються історичні легенди епохи рексів (царів) (про Ромула та Рема, про те, як гуси врятували Рим та ін.).

Періодизація римської літератури:

I. Література епохи Республіки:

- 1) долітературний період (до середини III ст. до н. е.);
- 2) період ранньої римської літератури (до середини II ст. до н. е.);
- 3) література періоду громадянських війн (к. II – п.п. I ст. до н. е.).

II. Література епохи Імперії:

- 1) література ранньої Імперії (або «золотого віку» чи «віку Августа», до 30-40-х років н. е.);
- 2) література «срібного віку» (I-поч. II ст. н.е.);
- 3) пізня римська література (II – V ст. н.е.).

ДАВНЬОРИМСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЕПОХИ РЕСПУБЛІКИ

Долітературний період (до III ст. до н.е.)

Протягом першого періоду зароджується долітературна мовна творчість, представлена усними формами (до середини III ст. до н. е.), а після неї настає період ранньої римської літератури.

Провідні жанри усної народної творчості – *бенкетні пісні, ігрові вистави*.

Розвиток писемної літератури починається за доби внутрішнього розквіту та зовнішньої експансії римської республіки. Це період інтенсивного впливу Давньої Греції, двомовності, формування латинської літературної мови.

Під впливом греків в Римі виник театр. Театральні вистави були більше схожі на пантоміми, балет і феєрії. Комедії користувалися популярністю у народу, а трагедії – у освічених людей. Першим римським драматургом був **Лівій Андронік** (III ст. до н. е.). Під його впливом римлянин **Невій** написав декілька комедій, а також ряд трагедій на сюжети з римської історії. Невія вважають основоположником римської драми.

Перші римські комедії не були самобутніми. У них навіть заборонялося називати діючих осіб римськими іменами. Окрім того, персонажі римських комедій повинні були з'являтися на сцені в грецькому вбранні, в короткому плащі *pallium* (звідси і назва римської комедії – *паліата* «комедія грецького плаща»).

Тіт Макцій Плавт (254 р. до н. е. — 184 р. до н. е.) – давньоримський драматург, походив з бідної плебейської родини, його комедії орієнтувались на плебейського глядача. Головними дійовими особами комедій виступають раби.

Сюжети комедій Плавта неоригінальні: вони є поєднанням (контамінацією) двох або трьох грецьких комедій в одну, причому ці грецькі зразки звичайно вказуються самим автором у пролозі комедії (активно запозичувались сюжети новоаттичної комедії Менандра).

Прагнучи полегшити глядачеві розуміння п'єси, Плавт не використовує у них роздумування на моральні теми, натомість загострює інтригу, вводить номери для співу (кантики), посилює елемент зовнішнього комізму, використовує народну мову.

Майже в повному обсязі до нас дійшло 20 комедій Плавта («Амфітріон», «Скарб», «Полонені», «Близнята» та ін.).

Публій Теренцій Афр (прибл. 190-159 рр. до н.е.) Усього Теренцій написав шість комедій («Андріянка», «Свекруха», «Самобичувальник», «Євнух», «Форміон»). Він переробляв переважно комедії Менандра, послуговуючись прийомом контамінації.

За характером творчості Теренцій різко відрізнявся від свого попередника Плавта і популярності серед римлян майже не мав. Комедії Теренція дуже відрізняються від творів Плавта своєю серйозністю, відсутністю балаганно-комедійних засобів, використанням літературної мови. Він писав комедії, що були розраховані на вищі кола суспільства, і це істотно змінило стилістику комедій.

Теренцій свідомо відмовився від романізації своїх комедій, тобто від внесення в них суто римського колориту і тих актуальних проблем, що турбували римську громадськість, тому його комедії не були цікаві плебсу.

Період кінця II – п.п. I ст. до н.е. – є періодом **громадянських війн**.

У цей час загострюються соціальні суперечності: *між селянами та земельними магнатами*, які захопили громадський земельний фонд, *між рабовласниками і рабами* (великі повстання рабів у Сицилії, Малій Азії, повстання **Спартака** 74 – 71 рр.); *між Римом*, який став всесвітньою державою *та його підкореними провінціями* (3 Пунічні війни Риму із Карфагеном 264 – 146 рр. до н.е.).

Виникає криза республіки, що призводить до столітньої внутрішньої війни. Початок війни був покладений боротьбою партії популярів, які захищали інтереси плебсу (трибунами її були брати Граки), з партією оптиматів (сенатської знаті).

У літературі цього часу посилюється інтерес до сучасності, розвивається:

претекстата – трагедія на сюжет з римської історії,

тогата – комедія на сучасний римський сюжет, хоча й без політичної гостроти,

«сатура» (сатира) – новий для римської літератури жанр (творчість Луцілія).

Найактуальніший жанр літератури в цей час – *ораторська, політична і побутова проза* (Цезар, Цицерон).

Марк Туллій Цицерон (106-43 рр. до н.е.) – найвидатніший оратор періоду громадянських війн. Для Цицерона оратор – державний діяч, а не просто адвокат. Важлива частина спадщини Цицерона – судові промови на захист приватних осіб. Цицерон – прибічник республіканського устрою, він викриває тиранію, захищає людей «середнього стану», римського стану вершників; влада лише однієї аристократії згубна для держави, як і радикальна демократія.

Цицерон один з творців «золотої латини», класичної мови римської літератури. Цицерон вважав, що поезія повинна служити суспільству, державним інтересам. Завдання, які стоять перед оратором: 1) довести висунуті положення; 2) вплинути на волю слухачів і змусити їх прийняти правильне рішення; 3) дати естетичну насолоду від промови.

Гай Валерій Катулл (87-54 рр. до н.е.) – яскравий представник поетичної школи неотериків, яка формується в середині I ст. до н. е. Літературним зразком для поетів-неотериків служила александрійська поезія, яка привертала увагу зверненням до внутрішнього світу людини, до чуттєвої сфери людської природи.

Збірка віршів Гая Валерія Катулла, що збереглася до наших часів, містить 116 віршів. Його ліричні твори присвячені різним темам: дружбі, коханню, жіночій красі. Кохання у його поезіях постає як велике піднесене почуття, яке поєднує в собі чуттєву і духовну сторони. Поет створює еталон жіночності, що базується на привабливості, витонченості, граційності жіночої натури.

Поезія Катулла завжди має адресата і пов'язана з конкретними подіями його особистого життя. В його поезії реалізуються три найважливіших відкриття римської літератури:

- 1) відкриття складного і суперечливого внутрішнього світу людини;
- 2) поява якісно нового героя, який є і людиною, і громадянином;
- 3) дослідження особистого життя, побуту і стосунків.

ДАВНЬОРИМСЬКА ЛІТЕРАТУРА ПЕРІОДУ ІМПЕРІЇ

Література «золото віку» («віку Августа»)

Октавіан Август (64 р. до н.е. - 14 р. н.е.) – римський державний і військовий керівник, акційний імператор Римської імперії. Ім'я Август означає «звеличений богами».

Форма монархії Августа отримала назву принципату (Август мав титул принцепса – голови сенату). Визначальна риса ідеологічної політики Августа – глибока повага до політичного і релігійного минулого Риму, відновлення давніх культів і свят. Література у цьому займає ключову позицію. Змістовність літератури підвищується. Август і його найближчі соратники були зацікавлені в тому, щоб залучити літературу до пропаганди ідеології нового устрою.

Активно розвивається архітектура і скульптура. Діє гурток Мецената, який який усіляко сприяв розвитку літератури.

Публій Вергілій Марон (70-19 рр. до н. е.) – засновник національного римського епосу.

Творча спадщина Вергілія – це збірка поетичних творів «**Буколіки, або еклоги**» («Пастуші пісні» – 42-39 рр. до н. е.), поема «**Георгіки**» («Землеробські

пісні» – 37 – 30 рр. до н. е.) та героїчно-епічна поема «Енеїда» (29 – 19 рр. до н. е.).

В «Буколіках» тематичною домінантою є ідилічне зображення життя пастухів, ушляхення простого, близького до природи, мирного існування. Наслідуючи Феокрита, Вергілій створює постаті пастухів, водночас і умовні, і наділені деякими рисами реальних людей.

В «Георгіках» поет, наслідуючи Гесіода, сполучає ліричні картини сільського життя з практичними порадами з сільського господарства, які переплітаються з прославленням величі Августа, його наближених та Римської держави.

В «Енеїді» Вергілій робить спробу відродити гомерів героїчний епос, розповідаючи подальші пригоди троянського царевича Енея, міфічного засновника Риму. Але сюжет «Енеїди» задумано як суто римський, такий, що міг зацікавити римлян.

Вергілій прагне героїзувати римську історію і вивести рід Юліїв, до якого належав Октавіан, від героїв і навіть богів. Тому у поемі про міфічні віддалені часи міститься багато натяків на сучасність, прямих звернень до неї, оспівування Августа і величі Риму. Історія і міфологія у Вергілія часто настільки зливаються, що їх важко розрізнити.

Квінт Горацій Флакк (65-8 рр. до н. е.) походив із заможної родини вільновідпущеника. Зміг отримати гарну освіту: навчався спочатку в Римі, потім в Афінах. Спочатку підтримував Брута і республіканський устрій, але згодом ушляхлював політику Октавіана Августа.

Горацій – теоретик римського класицизму – літературної течії, яка намагалась відродити традиції класичної грецької доби, тобто в літературі відображалися важливі суспільно-політичні проблеми, ідеї патріотизму і громадянськості, спостерігалось тяжіння до великих епічних форм.

Був другом Варія, Вергілія, Мецената.

Горацію належать книги «Еподи» (ліричні вірші), «Сатири», «Оди», «Послання» («Послання до Пізонів» / «Наука поезії»).

«Еподи» («Приспів») – збірка віршів (17 еподів), написаних ямбічним розміром. У цих творах Горацій орієнтується на давньогрецького лірика Архілоха. Твори присвячені сучасній поету римській дійсності і мають характер особистої інвективи однак з орієнтацією на викриття соціальних негараздів.

«Сатири» – представлені двома збірками (1 -10, 2 – 8). Сатири присвячені морально-філософській тематиці. Горацій критикує певні людські вади і висловлює свої **особисті життєві принципи, зокрема «задовольнятися малим (мінімальним)»** (від філософії Епікура). У цих творах проповідується сільське життя на природі, далеко від міського неспокою.

«Оди» («Пісні») – збірка ліричних віршів, що складаються з 4-х книг. Тут Гораций орієнтується на таких грецьких поетів як: Алкей, Сапфо, Анакреонт. Тематика од різноманітна: дружні послання, філософські роздуми, гімни богам, любовна і громадянська лірика.

«Послання» – листи у віршованій формі, написані гекзаметром. Тематика послань охоплювала мистецтво жити та питання літератури. «Послання до Пізонів» («Наука поезії») – виклад теорії поетичного мистецтва.

Публій Овідій Назон (43 р. до н.е. – 18 р н.е.) римський поет епохи Августа, який не належав до офіційного напрямку. Народився у сім'ї багатого вершника, отримав гарну освіту мав потужний ораторський талант, його промови були подібними до віршів в прозі. Розробляв жанр елегії (із суб'єктивного жанру перетворив на об'єктивний). Відвідував літературний гурток полководця Мессали, членами якого були Тібулл і Проперцій. У 8 р н. е. Овідій був висланий з Риму за наказом Августа в м. Томи на берег Понту (Чорного моря), де й помер у 18 р.н.е.

У його творчості переважає інтимно-психологічна тематика («Елегії», „Героїні”, „Мистецтво кохання”), в основі останньої лежала концепція любові як вільного почуття, в якому чоловік і жінка рівноправні. Це було не до вподоби Августові, який вважав себе захисником найчистішої моральності.

Відчуваючи небезпеку, поет створює поеми на офіційно визнані теми: «Календар» – про римські свята.

«Метаморфози» – обробка міфів про перетворення (Август прагнув відтворити стару міфологічну релігію). Але міфологічні уявлення забарвлені тут скептицизмом та іронією. Головним для поета є уславлення людяності – кохання, самопожертви, болю. Він намагається дати сучасне філософське пояснення міфологічній ідеї перетворення, коли звертається до вчення Піфагора про переселення душ.

Література «срібного віку» давньоримської літератури поділяється на два періоди:

- 1) час правління Юліїв та Клавдіїв (14-68 рр.н.е.), період найбільш загостреної боротьби імператорів із сенатською опозицією, – у літературі – розквіт декламаційно-риторичного стилю;
- 2) правління Флавіїв, Нерви і Траяна (69-117 рр.н.е.) – період класицистичної реакції.

Література «срібного віку» відбиває боротьбу між імператорами і сенатом. У ній виділяються два напрями – офіційний і опозиційний. Література офіційного напрямку одразу виявляє ознаки зубожіння.

Художньо вартісна римська література в 1 ст. н.е. створювалась саме в опозиційному напрямі. Літературна опозиція проти імперії зародилася ще при

Августі (Лабієн). Тепер вона посилюється і отримує філософську основу – стоїцизм (Сенека, Персій, Лукан, Цельс, Ювенал, Тацит).

В літературі стоїчний рух в основному виявився у двох областях: в сатири та науковій літературі.

Поряд з літературою, призначеною для освічених верств населення, в Римі розвиваються й жанри **народної літератури**. Одним з них був жанр **байки**, вже давно відомий, але офіційно не визнаний. Засновником віршованої байки в Римі вважається **Федр** (бл. 15 р. до н.е. – бл. 70 рр. н.е.), колишній раб, а потім – вільновідпущений. Жанр байки він обрав не випадково:

по-перше, байки вважалися найбільш «плебейським» жанром, вони мали велике усне поширення;

по-друге, алегоричність байки давала змогу викривати те, про що в ці часи неможливо було говорити вголос. Його творчий здобуток складається з 5 книжок «Езопових байок». У байках Федра привертає увагу політичний зміст алегорій.

Сенека Анней Луцій (Lucius Annaeus Seneca) — давньоримський філософ, поет, державний діяч і оратор. Народився в Кордові (Іспанія) у заможній родині вершника. Сенека отримав гарну освіту у Римі, став адвокатом. За часів правління Калігули та Клавдія був членом сенату, однак у 41 р.н.е. був відправлений у вигнання на Корсику. Повернувся за сприяння дружини Клавдія Агріппіни і став наставником майбутнього імператора Нерона.

У 65 р.н.е. на вимогу Нерона кінчає життя самогубством.

Сенека був прихильником філософії **стоїцизму**.

Стоїцизм – школа античної філософії, основана Зеноном з Кітія на межі 4–3 ст. до н.е. Назва походить від от грец. *Stoa Poikilē* (Писаний Портик) – колонади в Афінах.

Стоїчна філософія включає: *логіку, фізику й етику*.

Логіка досліджувала приховані механізми людського мислення, *фізика* – закони і явища мікро- й макрокосмосу, *етика* висвітлювала вчення про мораль (практичну мудрість).

Чесноти, що були головними для стоїків: *уміння жити у злагоді з розумом, розумність, невибагливість, справедливість і мужність*.

Відомі дев'ять трагедій Сенеки («*Медея*», «*Федра*», «*Едіп*», «*Агамемнон*», «*Фіест*», «*Знавісний Геркулес*», «*Троянки*», «*Фінікіянки*», «*Геркулес на Еті*»).

Мета трагедій Сенеки – впевнити у необхідності стримувати пристрасті, які охоплюють людину: любов і ненависть, прагнення до могутності і необмеженої влади. Дослідники вважають, що трагедії Сенеки були написані не для театральних вистав, а для декламаційного виконання. Вони насичені кривавими ефектами, сценами вбивств і злочинів, моральними настановами.

Образи героїв у Сенеки одноманітніші, ніж, наприклад, в Еврипіда. Але для Сенеки головне – засудити жорстокість, до якої призводить людину свавілля пристрастей, показати жахливість злочинів, кровопролиття.

Гай Петроній Арбітр (14/23 – бл. 66 рр.). Письменника й поета Петронія ототожнюють з сенатором Тітом Петронієм (Titus Petronius Niger), радником імператора Нерона, про якого Тацит писав в «Анналах». Був звинувачений у зраді і на вимогу Нерона покінчив життя самогубством.

Петроній відповідально ставився до своїх державних обов'язків, однак відзначався і схильністю до розпусти. В імператорському оточенні сприймався як законодавець витонченого смаку (арбітр витонченості за Тацитом).

«**Сатирикон**» один з перших романів в історії літератури.

Твір написаний у стилі менніпових сатир. У ньому віршовані рядки поєднуються з прозаїчними. Це сатиричний роман, що складається з великої кількості окремих сцен. До нас дійшли лише уривки з 15-ї та 16-ї книг.

Фабулу роману складають любовні пригоди групи молодих людей («золота» римська молодь зі стану вільновідпущеників). Автор викриває їхню розбещеність, авантюризм, аморальність; а інтимну складову цілеспрямовано показує у комічному ключі, як щось низьке і нікчмне.

Марк Валерій Марціал (бл. 42 – 101/104 рр. н. е.). Марціал народився у м. Більбіліс в Іспанії, де й отримав освіту ритора. У 64 р. переїхав до Риму, де познайомився з Сенекою, Ювеналом та ін. діячами доби імператора Нерона, які стали його покровителями. Основною метою Марціала було наближення до імператорського оточення, від якого він сподівався отримувати матеріальну підтримку. Через це він часто присвячував можновладцям улесливі вірші. Його зусилля були винагороджені: у нього був будинок в Римі і невеликий маєток поблизу Номентана. Однак повної незалежності він здобути не зміг. За часів правління Нерви змушений був повернутися до Іспанії.

Марціал розробляв жанр *епіграми* – короткого сатиричного або гумористичного вірша, спрямованого проти окремої особи чи суспільного явища.

Відомі 15 книг його віршів, які поділяються на три групи: «Книга видовищ» або «Книга епіграм» (епіграми 80 р. і пізніші), у якій описуються бої диких звірів, гладіаторські ігри, пантоміми, водні змагання, що відбувалися під час відкриття нового амфітеатру Флавіїв (Колізею) в 80 р., книги XIII і XIV, видані в Римі в 85 чи 86 р., і книги I–XII, створені в Римі до 98 р.

Публій Корнелій Тацит (бл. 54 – бл. 123) – давньоримський історіограф, філософ, державний діяч і оратор. Народився у заможній родині вершника, отримав гарну риторичну та граматичну освіту у Римі. Успішно побудував політичну кар'єру: за часів правління Веспасіана отримав звання квестора, за

Доміціана був удостоєний сенаторського звання і згодом став претором, а за часів Нерви став консулом. Точна дата та причина смерті не встановлена.

Тацит є автором невеликих творів «**Бесіда про ораторів**», «**Агрікола**», «**Германія**» і двох монументальних історичних праць: «**Історія**» в 12 книгах (з яких до нас дійшли лише перші 5 книг) і «**Анналі**» в 18 книгах (збереглися книги 1-4, 6, 11-16).

Заслуга давньоримського історика Тацита полягає у проникливому художньому аналізі суспільства.

«**Історія**» та «**Анналі**» Тацита – картина Риму часів диктатури і стримане її викриття. Тацит звинувачує не тільки тиранів, але й духовне рабство громадян, що терпіли тиранію. Одне з найсильніших громадянських почуттів, висловлених в його творах – біль і сором за своїх сучасників, за себе.

Проза Тацита відрізняється відточеністю і психологічною вмотивованістю характеристик, лаконізмом. Вона – не тільки джерело сюжетів для майбутніх письменників, а й високий художній взірець.

Луцій Апулей (бл. 125 – після 170 р.) – римський філософ, ритор і белетрист африканського походження, залишив зразок давньоримського роману.

Навчався в Карфагені та Афінах, починав свою діяльність як адвокат. Багато мандрував. Апулей цікавився містикою та різними таємними культурами (зокрема, культом богині Ісиди).

Його твори відзначалися віртуозністю та вишуканістю мови.

Апулей є автором великої кількості творів, написаних грецькою та латинською мовами: «Про вчення Платона», «Про божественність Сократа», «Флоріда» (витяги з промов), «Про світ».

«**Метаморфози**» (відомий також під назвою «**Золотий осел**») – роман в 11 книгах повчального змісту, в якому відбився зв'язок між глибокою економічною та соціальною кризою римського суспільства і зростанням релігійних та містичних настроїв.

Авантюрно-побутовий план поєднується в ньому з морально-філософським: письменник засуджує сластолюбство і «марну цікавість» людини – саме в них причина перетворення героя на осла. Вставні новели вводять не тільки різний побутовий матеріал, але й нові аспекти цієї проблематики.

Роман «Метаморфози» пов'язаний із жанром «мілетських оповідань», у яких було наявне поєднання любовного сюжету з фантастичними вигадками.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

I. Антична міфологія

1. Географічні, історичні та хронологічні межі «античної літератури». Поняття «антична література». Значення античної літератури для подальшого літературного процесу.

2. Своєрідність міфологічного мислення. Міф як первісна форма духовної культури.

3. Класифікація міфів за тематикою (космогонічні, антропогонічні та ін.).

4. Цикли давньогрецької міфології (троянський, фіванський, про подорож аргонавтів): основні боги та герої.

5. Міфологічне походження крилатих висловів та символів (слід знати міфи, які лягли в основу таких висловів: *авгієві стайні, Антей, ахілесова п'ята, вибір Геркулеса, геркулесові стовпи, гомеричний сміх, дари данайців, троянський кінь, дамоклів меч, загадка Сфінкса, пройти між Сциллою і Харібдою, повернення на Итаку, піти до Харона, канути в Лету, мова Кассандри, вуха Мідаса, Нарцисс, нитки Аріадни, Одиссея, Орфей, Олімпійський спокій, прокрустове ложе, Парнас, парнаські квіти, осідлати Пегаса, праця Пенелопи, Протей, Прометей, робота данаїд, розрубати гордіїв вузол, сізіфова праця, танталові муки, Феміда, Улісс (Одіссея).*

Література:

1. Кун М.А. Легенди і міфи стародавньої Греції. – К., 2008. – 441 с.
2. Зелінский Ф. Сказочная древность Эллады. – М., 1993.
3. Мифы Древней Греции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mify.org>
4. Антична література: довідник / за ред. С.М. Семчинського. – К.: Либідь, 1993.
5. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: підручник. – К., Либіль, 2001.
6. Підлісна Г.Н. Антична література: навч. посібник. – К.: Вища школа, 1992.

II. Гомерівський епос: поеми «Іліада», «Одіссея»

1. Етапи розвитку епосу в архаїчний період давньогрецької літератури.
2. «Гомерівське питання». Час і місце створення поеми.
3. Особливості епічного стилю Гомера. Взаємодія міфу та історії в поемах Гомера.
4. Сюжетно-композиційні особливості поеми Гомера "Іліада" (лінійність, двоплановість). Троянський цикл міфів як основа поеми.
5. Образна система поеми Гомера "Іліада" (Ахілл, Гектор, Патрокл, Пріам, Андромаха). Започаткування Гомером індивідуальної характеристики героя.
6. Сюжетно-композиційні особливості поеми Гомера "Одіссея". Поняття «одіссеї». Роль олімпійського плану в конфлікті.
7. Еволюція образу царя Итаки Одиссея в гомерівських поемах.

Література:

1. Антична література: довідник / за ред. С.М. Семчинського. – К.: Либідь, 1993.
2. Гомер. Іліада.
3. Гомер. Одиссея.
4. Зелинский Ф. Сказочная древность Эллады. – М., 1993.
5. Клейн Л.С. Бесплотные герои: Происхождение образов «Илиады». – СПб., 1994.
6. Кун М.А. Легенди і міфи стародавньої Греції. – К., 2008. – 441 с.
7. Лосев А.Ф. Античная литература. / Под редакцией проф. Тахо-Годи. 7-е изд. – М., 2005.
8. Лосев А.Ф. Гомер. – М., 2006.
9. Маркиш С.П. Гомер и его поэмы. – М., 2001.
10. Мифы Древней Греции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mify.org>
11. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: підручник. – К., Либіль, 2001.
12. Підлісна Г.Н. Антична література: навч. посібник. – К.: Вища школа, 1992.
13. Сахарный Н.Л. Гомеровский эпос. – М., 2000.

III. Давньогрецька література класичного періоду

1. Загальна характеристика класичного періоду давньогрецької літератури.
2. Виникнення давньогрецької драми, її джерела та жанри.
3. Структура давньогрецької трагедії.
4. Творчість Есхіла. Особливості конфлікту в трагедії «Прометей прикутий».
5. «Вік Перікла» і творчість Софокла. Концепція трагічного героя і особливості зображення індивідуальної психології людини в трагедії «Цар Едіп».
6. Новаторство Евріпіда в жанрі трагедії. Художні особливості трактування міфологічного сюжету у трагедії «Іпполіт».
7. Давньогрецька комедія. Творчість Арістофана. Проблематика комедії «Жаби».

Література:

1. Антична література. Греція. Рим. Хрестоматія / упор. Т.В. Михед, Ю.В.Якубіна. К.: Центр навч. літератури, 2006. 952 с.
2. Античний театр: навч. посібник. Вид. друге, доп. і перероб. / наук. ред. Р.Я.Пилипчук. Київ: Вид-во «АртЕк», 2007. 320 с. (с. 117–139).
3. Давньогрецька трагедія. Збірник. К.: Дніпро. 1981.
4. Пащенко В. І., Пащенко Н. І. Антична література. К.: Либідь, 2008. 718 с.
5. Підлісна Г.Н. Антична література. К.: Вища школа, 1992. 256 с.
6. Софокл. Драми / Софокл; пер. Ф.Ф.Зелинского; под ред. М.Л. Гаспарова и В.Н. Ярхо. – М.: Наука, 1990 – (Сер. «Литературные памятники»).
7. Тронский И.М. История античной литературы. – М., 2013.

8. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст.: іст.-естет. нарис. К.: КМ Академія, 2004. 360 с.
9. Ярхо В.Н. Античная драма. Технология мастерства. – М., 1990.
10. Ярхо В.Н. Собрание трудов. Т. 2. Трагедия. М., 2000.
11. Ярхо В.Н. Древнегреческая литература. Трагедия / В.Н. Ярхо. – М., 2000.

IV. Давньоримська література. Творчість Публія Вергілія Марона.

1. «Золотий вік» римської літератури: загальна характеристика літературного процесу. Ідеологія епохи принципату (правління Октавіана Августа, цезаризм).
2. Творчість Публія Вергілія Марона (загальний огляд). Місце героїчного епосу «Енеїда» у творчості поета.
3. Міфологічні джерела «Енеїди».
4. Вплив гомерівських поем та новаторство Вергілія (відмінності між авторським римським епосом та грецьким епосом).
5. Сюжетно-композиційні особливості "Енеїди" Вергілія.
6. Система образів поеми (міфологічні та історичні персонажі).
7. Ідея історичної місії Риму в «Енеїді» (Еней та Август). Соціальне звучання і політична тенденція поеми.

Література:

1. Аверинцев С.С. Две тысячи лет с Вергилием // Аверинцев С.С. Образ античности. – СПб., 2004.
2. Альбрехт М. фон. История римской литературы. / Пер. с нем. – Т. 2. – М., 2004. С. 735—780.
3. Вергілій. Енеїда (будь-яке видання).
4. Кочур Г. Літературна доля Вергілія // Кочур Г. Література та переклад : Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю / Упоряд. А. Кочур, М. Кочур. К.: Смолоскип, 2008. Т. 2. С. 663-678.
5. Лосев А.Ф. Античная литература. / Под редакцией проф. Тахо-Годи. –7-е изд. – М., 2005.
6. Мегела І. П. Історія Римської літератури : монографія. Миколаїв : Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2009.
7. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: Підручник. – К., 2001. – 718 с.
8. Підлісна Г.Н. Антична література: Навч. посібник. – К., 1992. – 255 с.
9. Содомора А. «Коли співав ще камінь...» (передмова) // Вергілій. Буколіки. Георгіки. Малі поеми. / З латинської переклав А.Содомора. Львів: Літопис, 2011. 404 с.
10. Тронский И.М. История античной литературы. – М., 2013.

V. Давньоримська література епохи становлення імперії. Публій Овідій Назон. Квінт Горацій Флакк.

1. Овідій як представник «опозиційного» руху епохи принципату Августа:
 - а) періодизація творчості Овідія (рання, зріла, творчість у вигнанні (причини вигнання));

- б) класифікація творів, основні теми і проблеми творчості.
2. Жанрова своєрідність поеми Овідія «Метаморфози»; композиція, зміст, міфологічна основа поеми. Історико-культурне значення поеми.
 3. Творчість Горація: декларація естетичних ідей (ідеї стоїцизму).
 4. Жанрова своєрідність поезії Горація («Сатири», «Оди», «Послання» (філософський характер послань).
 5. «Послання до Пізонів»: теоретичні погляди на мистецтво, «наука поезії», відмінність від аристотелівської «Поетики», основні положення.

Література:

1. Античная литература: учеб.-метод. рекомендации / авт.-сост. Е.А. Митюкова. – Могилёв : МГУ им. А. А. Кулешова, 2012.
2. Гаспаров М.Л. Овидий в познании // Гаспаров Михаил. Об античной поэзии. – СПб.: Издательство «Азбука», 2000. – С. 191-245.
3. Гиленсон Б.А. Античная литература. Древний Рим. Гл. XII: учебное пособие. – М.: Флинта-Наука, 2001.
4. Дуров В. С. История римской литературы. / В. С. Дуров. – СПб. : Филол. фак. СПбГУ, 2000.
5. Лосев А.Ф. Античная литература : учеб. для высш. школы / А. Ф. Лосев ; под ред. А.А. Тахо-Годи. – М. : ЧеРо : Омега-Л, 2005.
6. Мифы народов мира : энциклопедия: в 2 т. / под ред. С. А. Токарева. – М.: Большая рос. энцикл., 2003. – 2 т.
7. Никола М.И. Овидий // Зарубежные писатели. Библиографический словарь. - М.: Дрофа, 2003 (Ч. I, с. 148-150).
8. Овидий. Собрание сочинений: в 2 т. / Овидий ; вступ. статья В. С. Дурова. – СПб. : Биограф. ин-т «Студия Биографика», 1994.
9. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: Підручник. – К., 2001. – 718 с.
10. Підлісна Г.Н. Антична література: Навч. посібник. – К., 1992. – 255 с.
11. Покровский М.М. История римской литературы. Серия «Классика» / Покровский М. М. – М. : Лист Нью, 2004.
12. Христинина П. Гораций // Зарубежные писатели. Библиографический словарь. – М.: Дрофа, 2003. – Ч. I, с. 305-307.

VI. Давньоримська література срібного віку (творчість Сенеки).

1. Луцій Анней Сенека та час, у який він жив. Загальна характеристика життя і творчості. Філософія стоїцизму у житті письменника.
2. Жанрово-стилістична своєрідність трагедії «Федра» («новий стиль», «драма для читання / декламації»).
3. Порівняльна характеристика трагедії «Федра» Сенеки та «Іпполіт увінчаний» Еврипіда:
 - а) композиційні відмінності;
 - б) відмінності у образі головної героїні – Федри;
 - в) зображення пристрастей у Сенеки та Еврипіда, проблема контрасту.

Література:

1. Альбрехт М. фон. История римской литературы. / Пер. с нем. – Т. 2. – М., 2004. С. 735—780.
2. Лосев А.Ф. Античная литература. / Под редакцией проф. Тахо-Годи. – 7-е изд. – М., 2005.
3. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: Підручник. – К., 2001. – 718 с.
4. Підлісна Г.Н. Антична література: Навч. посібник. – К., 1992. – 255 с.

VII. Пізня давньоримська література. Розвиток жанру роману (творчість Апулея).

1. Життя і творчість Апулея.
2. Поняття про античний роман (грецький та римський). Різновиди античного роману.
3. Основні теми і сюжет роману Апулея «Метаморфози». Образ Луція: метаморфози особистості.
4. Відображення в романі Апулея філософії Платона.
5. Вставні новели в романах: їхній зміст і значення.
6. Відмінності грецького (Лонг «Дафніс і Хлоя») та римського (Апулей «Метаморфози, або Золотий осел») романів.

Література:

1. Альбрехт М. фон. История римской литературы. / Пер. с нем. – Т. 2. – М., 2004. С. 735—780.
2. Античний роман: збірник статей // Збірник статей под редакцією М.Е. Грабарь-Пассек. – М.: «Наука», 1990.
3. Лосев А.Ф. Античная литература. / Под редакцией проф. Тахо-Годи. – 7-е изд. – М., 2005.
4. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: Підручник. – К., 2001. – 718 с.
5. Підлісна Г.Н. Антична література: Навч. посібник. – К., 1992. – 255 с.

СПИСОК ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Антична література

Окремим виданням:

Кун М.А. Легенди та міфи Давньої Греції
Гомер «Іліада» (Пісні I, III, IV, XIV, XVI, XVIII, XXII, XXIV), «Одіссея»
Есхіл «Прометей прикутий»
Софокл «Цар Едіп»
Еврипід «Іпполіт»
Вергілій «Енеїда» (Книга II, IV, VI, IX, XII)
Сенека «Федра»

За хрестоматією (Греція)

«Батрахоміомахія»
Гесіод «Роботи і дні»
Сапфо (лірика)
Анакреонт (лірика)
Аристофан «Жаби», «Вершники»
Езоп (байки)
Платон «Бенкет»
Аристотель «Поетика»
Лукіан (сатири)
Менандр «Відлюдник»
Лонг «Дафніс і Хлоя»

За хрестоматією (Рим)

Плавт (1 комедія),
Лукрецій «Про природу речей»,
Катулл (лірика),
Горацій (оди, послання),
Овідій «Метаморфози»,
Федр (байки),
Ювенал (сатири),
Апулей «Метаморфози, або золотий осел».

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ**Література Античності**

1. Періодизація античної літератури, географія розповсюдження.
2. Історична своєрідність та особливості античної літератури. Її значення для подальшого розвитку літературного процесу.
3. Розвиток міфології та народної творчості архаїчного періоду. Пантеон богів. Цикли давньогрецької міфології (троянський, фіванський, про подорож аргонавтів): основні боги та герої.
4. Сюжетно-композиційні особливості поеми Гомера «Іліада» (лінійність, двоплановість). Троянський цикл міфів як основа поем Гомера.
5. Сюжетно-композиційні особливості поеми Гомера «Одіссея».
6. Особливості епічного стилю Гомера. «Гомерівське питання».
7. Архаїчна лірика (елегійна та ямбічна поезія, монодійна та хорова лірика), жанри та представники.
8. Загальна характеристика класичного періоду давньогрецької літератури.
9. Виникнення давньогрецької драми, її джерела та жанри. Структура давньогрецької трагедії.
10. Творчість Есхіла (аналіз трагедії «Прометей закутий»).
11. Творчість Софокла: особливості зображення індивідуальної психології людини в трагедіях Софокла («Цар Едіп»).
12. Творчість Еврипіда, його внесок у розробку давньогрецької трагедії «Іпполіт».
13. Давньогрецька комедія. Творчість Аристофана. Види гумору в комедіях («Вершники», «Жаби»).
14. Класична проза (історіографічна, філософська (Аристотель, Платон), ораторська).
15. Загальна характеристика елліністичного періоду давньогрецької літератури.
16. Олександрійська школа поетів. Аполоній Родоський та його «Аргонавтика».
17. Літературна творчість Тіта Лукреція Кара (поема «Про природу речей»).
18. Розвиток давньогрецького роману: Лонг «Дафніс і Хлоя».
19. Давньоримська література епохи республіки. Своєрідність розвитку основних видів та жанрів літератури в Римі. Проблема грецького впливу. «Золотий вік» римської літератури: загальна характеристика літературного процесу.
20. Творчість Публія Вергілія Марона. Героїчний епос «Енеїда».
21. Художні особливості поезії неотериків.
22. Жанрова та ідейна своєрідність поезії Горація.
23. Творчість Овідія, поема «Метаморфози».
24. Розвиток давньоримської трагедії у творчості Сенеки.
25. Розвиток жанру роману: Апулей «Золотий осел» (порівняти Лонга та Апулея).

**ВАРІАНТИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ
АНТИЧНА ЛІТЕРАТУРА**

1. Ахіллес є сином:
 - а) Гермеса й Афродіти;
 - б) Пелея й Фетіди;
 - в) Менелая і Феміди.

2. Цариця Дідона заснувала місто:
 - а) Карфаген;
 - б) Фіви;
 - в) Корінф.

3. Хто героїчно гине, намагаючись уночі із обложеного міста передати вісті Енеєві:
 - а) Асканій та Евріал;
 - б) Низ та Евріал;
 - в) Низ та Асканій.

4. Зіставте богів та поняття / якості, які вони втілюють:

а) Афродіта	1) відплата, кара
б) Афіна	2) мистецтво
в) Аполон	3) війна, мудрість
г) Феміда	4) любов та краса
д) Немезіда	5) море
е) Посейдон	6) право

5. Зіставте ім'я грецького міфологічного героя і те, що він символізує:

а) Цербер	1) самозакохана людина
б) Фурія	2) оманлива мрія
в) Нарцис	3) жорстокий, безжалісний страж
г) Химера	4) зла, жорстока, безсердечна жінка

6. Хто вперше у світовій літературі використав прийом інакомовлення?
 - а) Софокл;
 - б) Езоп;
 - в) Аристотель;
 - г) Горацій.

7. «Батько трагедії»
 - а) Софокл;
 - б) Еврипід;
 - в) Есхіл;
 - г) Сенека.

8. «Батько історії»
- а) Геродот;
 - б) Овідій;
 - в) Апулей;
 - г) Анакреонт.
9. Першим Одиссея у вигляді старця упізнав/ла:
- а) син Телемах;
 - б) дружина Пенелопа;
 - в) няня Евріклея.
10. Дії поеми «Одіссея» віднесені до:
- а) 10 року Троянської війни;
 - б) 10 року після закінчення Троянської війни;
 - в) 9 року після закінчення Троянської війни.
11. Пенелопа обіцяла вийти заміж за одного з женихів:
- а) коли з цим погодиться її син;
 - б) коли дізнається, що Одиссей вже повернувся;
 - в) коли закінчить ткати полотно.
12. Боги вирішили повернути Одиссея на батьківщину:
- а) з милості до Одиссея;
 - б) за наказом Зевса;
 - в) боячись, що він повернеться наперекір долі.
13. Перші поетичні твори Горацій назвав:
- а) «Еподи»;
 - б) «Оди»;
 - в) «Вірші».
14. «Метаморфози» – це:
- а) перевдягання;
 - б) перехрещування;
 - в) перевтілення.
15. Засновником поетичної школи неотериків у Давньому Римі був:
- а) Анакреонт;
 - б) Катулл;
 - в) Сапфо.

СПИСОК НАВЧАЛЬНОЇ, НАУКОВОЇ ТА ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

(підручники, навчальні посібники)

1. Антична міфологія. Культура і традиції / Пер. з франц. – К.: Махаон-Україна, 2005. – 262 с.
2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. Галича О. – К.: Либідь, 2006. – 488 с.
3. Генеологія давньогрецьких міфів: Навч. посібник / Київський держ. лінгвістичний ун-т / Уклад. С.М. Пригодій. – К., 1997. – 116 с.
4. Ковбасенко Ю.І. Антична література: навч. посіб. – друге вид, розшир. та доповн. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. – 248 с.
5. Кун М. А. Легенди та міфи стародавньої Греції. – К., 2013. – 226 с.
6. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах / Автор-укладач Ковалів Ю. І. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.; Т. 2. – 624 с.
7. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'яка Р. Т., Коваліва Ю. І., Теремка В. І. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.
8. Мегела І. Історія давньогрецької літератури. Курс лекцій. – К., 2007. – 340 с.
9. Мегела І. П. Історія римської літератури. – Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 320 с.
10. Пащенко В. І., Пащенко Н.І. Антична література. Підручник. – К.: Либідь, 2008. – 718 с.
11. Підлісна Г.Н. Антична література: навч. посібник. – К.: Вища школа, 1992.
12. Пригодій С. М. Література давньої Греції: Навч. посіб. / Київський держ. лінгвістичний ун-т. – К., 1999. – 243 с.
13. Словник античної міфології / Уклад. Козовик І. Я., Пономарів О. Д. – К.: Наукова думка, 1989. – 240 с.
14. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В. Ф. Святовець. – К.: Академія, 2011. – 176 с.
15. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства). – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 448 с.
16. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: Від античності до початку ХІХ ст.: Іст.-естет. нарис. – К.: Києво-Могилянська академія, 2007. – 360 с.

АНТОЛОГІЇ ТА ХРЕСТОМАТІЇ

1. Антична література. Греція, Рим. Хрестоматія / Упор. Михед Т. В., Якубіна Ю. В. – К.: Центр навч. літ., 2006. – 864 с.

2. Антична література: Хрестоматія. – К., 1994. – 276 с.
3. Давня римська поезія в українських перекладах і переспівах: Хрестоматія / Укл. В. Маслюк. – Львів: Світ, 2000. – 328 с.
4. Римська елегія / Пер. Содомори А. – Львів.: Літопис, 2009. – 578 с.
5. Хрестоматія по літературе Древней Греции: Эпоха культурного переворота / Сост. М. Позднев. – СПб: Азбука-классика, 2004. – 928 с.

Додаткова

1. Альбрехт М. фон. История римской литературы. В 3 т. – М., 2003-2004.
2. Античная литература: [учебник] / Д. Дилите; пер. с лит. Н.К. Малинаускене. – М.: Греко-лат. каб. Ю. А. Шичалина, 2003. – 487 с.
3. Асмус А.Ф. Античная философия. – М., 1999.
4. Боги и герои античных сказаний: Словарь. – М., 1994.
5. Дуров В. С. История римской литературы. – СПб.: Филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2000. – 624 с.
6. Европейская поэтика от античности до эпохи Просвещения: Энциклопедический путеводитель. – М.: Издательство Кулагиновой; Intrada, 2010. – 512 с.
7. Лосев А.Ф. Античная литература. – М., 2005.
8. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – М., 2000.
9. Мифология. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. Е. М. Мелетинский. – М.: БРЭ, 1998. – 736 с.
10. Мифы народов мира: Энциклопедия. – М., 1980-1982. Т. 1-2.
11. Підлісна Г. Н. Антична література для всіх і кожного. – К. : Техніка, 2003. – 382 с.
12. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / Глав. науч. ред. Н. Д. Тамарченко. – М.: Издательство Кулагиновой; Intrada, 2008. – 358 с.
13. Словарь античности: Пер. с нем. – М., 1993.
14. Тронский И. М. История античной литературы. – М.: Высшая школа, 2013. – 464 с.
15. *Varia historia* [Текст] : античность и современность : [избранные статьи] / А. А. Тахо-Годи ; Б-ка истории рус. философии и культуры "Дом А. Ф. Лосева". – Москва : ФАИР, 2008. – 245 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК із курсу «Історія античної літератури»

Агон (грецьк. *agon*, від *ago* — веду) — змагання спортивні (гімнастичні) або художні (поетичні, музичні), наприклад своєрідне словесне змагання між дійовими особами в еллінських комедіях, завдяки якому розкривається ідейний зміст драматичного твору. Прикладом художнього агону може слугувати суперечку між Есхілом та Еврипідом у комедії Аристофана «Жаби».

Аед (грецьк. *aoidos* — співець) — давньогрецький поет, який виконував епічний твір, акомпануючи собі на струнному музичному інструменті — лірі або кіфарі. Образ аеда відтворено у поемі Гомера «Одіссея».

Аннали (від лат. *annus* — рік) — щорічний запис подій на дерев'яних дощечках; пізніше — своєрідний жанр історичної хроніки («Аннали» Тацита).

Антропоморфізм (грецьк. *antropos* — людина та *morphe* — форма) — наділення людськими рисами; уявлення про богів у людському вигляді.

Ателлана (від назви міста *Ателла*) — давньоримська одноактна комедія з карикатурними масками, серед яких постійними є чотири: ненажерливий дурень — Макк; пихатий дурень — Буккон; смішний дід — Папп; вчений шарлатан — злий горбань — Доссен. Ателлана — фольклорна драма з елементами народного карнавалу, в якій брали участь актори-гістріони. Виникла вона у III ст. до н.е.; на початку I ст. до н. е. ателлана зазнала віршованої обробки латинською мовою, пізніше на сцені вона змінилася мімом.

Буколіка (грецьк. *boukolos* — пастух; *boucolikos* — пастуший, сільський; *ta boucolica* — пастуша пісня) — жанр античної поезії, в якому описувалося просте, безтурботне, щасливе сільське життя, тісно пов'язане з природою. Жанр буколіки представлений творчістю Феокріта, Вергілія, Лонга (роман «Дафніс і Хлоя»). В основу буколіки лягли народні пісні сицилійських пастухів на честь бога Діоніса.

Гедонізм (грецьк. *hidone* — насолода) — філософсько-етичне вчення про чуттєву та духовну насолоду, що розглядається як найвище благо.

Гекзаметр (грецьк. *hexametros* — шестимірник) — метричний вірш шестистопного дактиля, де в кожній стопі, окрім п'ятої, два коротких склади можуть замінюватися одним довгим. Гекзаметр застосовувався в багатьох жанрах античної літератури (епос, гімн, сатира, послання), до нього зверталися Гомер, Феокріт, Вергілій та ін.

Герой — в античній міфології син або нащадок божества, напівлюдина-напівбог.

«Гомерівське питання» — сукупність проблем, пов'язаних з історією та часом виникнення давньогрецьких поем «Іліада» і «Одіссея», авторство яких приписується поету-рапсоду Гомеру. Смісл цього «питання», що виникло в науці у XVIII ст., полягав у тому, щоб з'ясувати, чи є поеми творінням конкретного автора — Гомера, чи тексти, які дійшли до нас, являють собою збірку, що включає окремі поетичні сказання-рапсодії, складені раніше.

Демос (грец. *δήμος* — народ) — у Стародавній Греції спільнота повноправних вільних громадян на протигагу рабам та чужемцям. У вузькому значенні також позначає народ як протигага аристократії (евпатридам).

Драма (грецьк. *drama* — дія) — один з трьох основних родів літератури (крім епосу та лірики), в якому явища життя та характери героїв розкриваються не через авторську розповідь про них, а через вчинки й розмови дійових осіб (діалоги та монологи); призначена для сценічного втілення.

Еклога (грецьк. *ekloge* — вибір) — різновид буколічної поезії, що будується за принципом діалогу між пастухами та пастушками. Як жанрова форма еклога подібна до пасторалі та дещо відмінна від ідилії, бо вона змальовує переважно побутову сценку, а не внутрішні переживання людини, як ідилія. Термін «еклога» було вжито щодо «Буколік» Вергілія, і відтоді еклога сприймалася як жанрова форма.

Ексод (грецьк. *exodos* — вихід) — у давньогрецькому театрі — заключна частина вистави, коли хор із співами і танцями покидав сцену.

Елегія (грецьк. *elegia* — журлива пісня, скарга; хоч етимологічне значення може мати й інші джерела: фриг. *elegn* — очеретина, очеретяна сопілка) — жанр лірики журливого змісту. Елегія визначилась у Стародавній Греції як вірш, що складався з гекзаметра та пентаметра і наповнювався як патріотичними й громадянськими мотивами, так й інтимними.

Еллінізм (грец. *ελληνισμός*, від *Ἕλληνας* — грек) — період стародавньої історії з часу царювання Александра Македонського до захоплення Римом Єгипту, останньої незалежної еллінської держави (336 до 30 рр. до н.е.). Культура цього періоду, яку називають елліністичною, виникла внаслідок поєднання грецьких елементів зі східними; головні центри: Александрія (Єгипет), Пергам, Родос; у цей час спостерігається всебічний розвиток науки, особливо геометрії, географії, астрономії, медицини.

Епіграма (грецьк. *epigramma* — напис) — спочатку, в елліністичну добу, це був напис на пам'ятниках, предметах. Короткий ліричний вірш довільного змісту, характерною ознакою якого була дотепність, дошкульність вираження, метрична форма — елегійний дистих (Симонід, Каллімах, Марциал).

Епікурейці — учні і послідовники афінського філософа Епікура. Головні положення його етичної теорії — вчення про дружбу, союз друзів як заміна полісу, що занепадав. Епікурейська етика має індивідуалістичний характер, мета життя — задоволення в плані звільнення від фізичного болю, неспокою душі, страху смерті та ін.

Епілій — особливий поетичний жанр античної літератури, що виник в елліністичній поезії; невелика поема на міфологічну тему, написана гекзаметром.

Епісодій (грец. *επεισόδιον* — той, хто вступає) — у давньогрецькій драмі розмовна сцена між двома партіями хору. Термін 'епісодій' тлумачиться або як включення діалогічних частин у первинно хорову трагедію, або як появу на оркестрі нової дійової особи.

Епод (грецьк. *epodos*, від *epi* — безпосереднє слідування за чимось та *ode* — пісня) — ліричний твір у античній поезії, складений із двовіршів однієї метричної системи, у якому довгі віршові рядки чергуються з короткими.

Епос (грецьк. *epos* — слово, розповідь) — один із трьох літературних родів, поруч з лірикою та драмою. Виникає на ранньому (архаїчному) етапі розвитку

давньогрецької літератури як форма зображення героїчних вчинків певного персонажа, важливих подій тощо («Іліада» та «Одіссея» Гомера).

Ідилія (грецьк. *eidyllion* — замальовка, невелика пісня) — одна з основних форм буколіки; невеличкий віршований твір, у якому поетизується сільське життя.

Катарсис (грецьк. *katharsis* — очищення) — у давньогрецькій філософії — сутність естетичного переживання, зумовлена звільненням душі від тіла, від пристрастей та насолод (Платон). Запровадив термін Аристотель у «Поетиці» для визначення трагедії, в якій відбувається очищення емоцій мистецтвом. За Аристотелем трагічний катарсис передбачає моральне очищення через співпереживання і співчуття героям трагедії.

Комедія (грец. *komodia*, від *komos* — весела процесія і *ode* — пісня) — драматичний твір, у якому засобами гумору та сатири розвінчуються негативні суспільні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності чи людині.

Комос (грец. *κόμος*) — структурна частина трагедії, спільна лірична партія хору та актора.

Корифей (грецьк. *koryphaios* — ватажок) — у давньогрецькій трагедії особа, яка очолювала хор і виступала на виставах як заспівувач. На сучасному етапі корифей — це особа, яка має великі заслуги й користується найбільшим авторитетом у певній галузі наук або мистецтва.

Котурн (грец. *kothornoi* — платформа) — високий закритий чобіт з м'якої шкіри; в театральній практиці використовувались актором для виконання трагічних ролей; з VI ст. — потовщена підошва (в елліністичну епоху — товщиною з лікоть).

Лірика (грецьк. *lyrikos* — лірний; твір, виконаний під акомпанемент ліри — струнного музичного щипкового інструмента) — один із трьох, поряд з епосом та драмою, родів художньої літератури, в якому у формі естетизованих переживань осмислюється сутність людського буття, створюється нова духовна дійсність, розбудована за законами краси. Виникає у VII ст. до н.е., а сам термін не раніше ніж у III ст. до н.е.

Меліка (мелос) (грецьк. *melos* — пісня) — грецька пісенна поезія з обов'язковим музичним супроводом. Розрізняють сольну (монодійну) і хорову меліку. Вужче поняття ніж лірика, оскільки лірика включає ще й декламаційну поезію (елегія, ямб).

Меніппея — жанр сатири, створення якого приписується кініку Меніппу. Жанр характеризується вільним поєднанням віршів та прози.

Мім (грецьк. *mimos* — лицедій) — малий комічний жанр античної драми; одна з форм народного театру. Мім виник як невелика сценка з повсякденного життя комічного, розважального характеру. Він набув поширення в добу еллінізму, у середньовічну добу трансформувався у французькі фаблію й італійські комедії масок.

Мімізис (грецьк. *mimesis* — наслідування). Термін уперше ввели в обіг піфагорійці (VI ст. до н.е.). Згідно з їхніми уявленнями, мистецтво є

наслідуванням. Такої думки дотримувалися й інші видатні вчені античного світу (Платон, Аристотель).

Міф (грецьк. *mythos* — слово, переказ) — символічна оповідь, що передає уявлення певної людської спільноти про виникнення божеств, світу, людини, інституцій, технік і обрядів; як складова вірувань людей на ранніх етапах розвитку був зразковою моделлю для людської поведінки, вчинків і сподівань на майбутнє.

Ода (грецьк. *ode* — пісня) — ліричний жанр, у якому висловлюються піднесені почуття, викликані важливими історичними подіями, діяльністю визначних осіб тощо. У Стародавній Греції одою називали хорову пісню. Оди, створені Піндаром, ушляхляли переможців спортивних змагань. Оди римського поета Горація звеличували імператора Августа, утверджували політичні та релігійно-етичні ідеї принципату.

Оракул — місце, зазвичай у святилищі, де отримували відповідь на поставлене питання від божества, а також саме віщування божества (у формі вислову).

Орхестра — круглий майданчик для виконання хорових пісень, з жертovníком бога Діоніса посередині.

Палліата — «комедія плаща». Усі комедії римського драматурга Плавта належать до драматичного жанру, який названий римськими теоретиками літератури «комедією плаща». Назва виникла у зв'язку з тим, що актори під час вистави були одягнуті у грецькі плащі. При створенні таких п'єс римські драматурги застосовували контамінацію, тобто поєднання двох (чи більше) грецьких комедій у одну або доповнення основної комедії сценами з інших.

Пантеон (грец. *Πάνθειον*) — 1) античний храм, присвячений богам (наприклад, споруджений у Римі за часів імператора Адріана храм (II ст.)); 2) всі боги того чи іншого культу; 3) архіт. монументальна споруда, де поховано видатних людей.

Парод — вступна пісня хору в трагедії.

Пастораль (лат. *pastoralis* — пастуший) — різновид буколічної поезії; невеликий за обсягом художній твір, в якому йдеться про переваги сільського життя на лоні природи.

Рапсод (грецьк. *rhapsod* — гілка, *ode* — пісня) — професійний виконавець епічних поем у Давній Греції, який замінив співця-імпровізатора (аеда).

Сатира (лат. *satira*, від *satura* — суміш, усяка всячина; спочатку позначало блюдо, наповнене усілякими плодами, яке вносили у храм Церери) віршований твір викривального характеру. Сатира спрямована проти соціально шкідливих явищ, які гальмують розвиток суспільства, на відміну від гумору, вона має гострий непримиренний характер.

Сатирівська драма — проміжний між трагедією і комедією драматичний твір; п'єса із міфологічним сюжетом у комічному викладі; обов'язково був наявний хор сатирів.

Синкретизм (від грец. *συγκρητισμός* — об'єднання) — 1) нерозчленованість, злитість, характерні для початкового, нерозвинutoго стану будь-якого явища,

зокрема для культурної творчості; 2) змішання ідей та образів різних релігій переважно шляхом ідентифікації богів та міфів.

Сцена — 1) у ранній період палатка біля розташованого у підніжжя пагорба давньогрецького театру, згодом дерев'яна або мурована прибудова, де переодягалися актори і зберігався театральний реквізит; 2) вся сценічна частина споруди античного театру; 3) стіна з декораціями та логейоном, що використовувались як місце дійства п'єси та гри акторів.

Стасим (давньогрец. *στάσιμον*, від давньогрец. *στάσιμος* – стоячий, нерухомий) — в давньогрецькому театрі (трагедії) хорова пісня, яка виконувалась хором, що непорушно стояв на місці.

Стоїцизм — школа античної філософії, основана Зеноном з Кітія на межі 4–3 стт. до н.е. Назва походить від от грец. *Stoa Poikilē* (Писаний Портик) – колони (зали) в Афінах, де й викладав своє вчення Зенон. Життєві ідеали стоїків: незворушність, спокій, впевненість в тому, що все, що відбувається, передбачено заздалегідь.

Трагедія (грец. *tragoedia*, буквально: козлиня пісня) — головний жанр давньогрецької драми, який має чітку структуру (пролог, парод, епісодії, стасисими, комос, ексод). Це драматичний твір, який ґрунтується на гострому, непримиренному конфлікті особистості, що прагне максимально втілити свої творчі потреби, з об'єктивною неможливістю їх реалізації. Трагедія часто завершується поразкою або загибеллю героя.

Філологія (від грец. *φίλος* — любов і грец. *λόγος* — слово, учення) — сукупність наук, що вивчають мову та літературу. Одними з перших називали себе філологами александрійські вчені (III ст. до н.е.).

Хаос (грец. *χάος*, від *χαίνω* – розверзаюсь) — 1) у давньогрецькій міфології – безмежний простір, безладна суміш матеріальних елементів світу, з яких начебто виникли Гея (земля), Ерос (любов), Ереб (морок) та Нюкта (ніч), що дали початок усьому існуючому; 2) в давньогрецькій філософії – першоматерія або простір (фізичне місце, потрібне для існування тіл).

Хоревт — учасник хору у давньогрецькій драмі.

Ямб — 1) літературний жанр, що походить від ритуальних насмішкуватих і викривальних пісень; 2) віршований розмір (поєднання короткого першого і довгого другого складу). Найяскравіший представник ямбічної поезії – Архілох.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антична міфологія. Культура і традиції / Пер. з франц. – К.: Махаон-Україна, 2005. – 262 с.
2. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах / Автор-укладач Ковалів Ю. І. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.; Т. 2. – 624 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Гром'яка Р. Т., Коваліва Ю. І., Теремка В. І. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.
4. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: Від античності до початку ХІХ ст.: Іст.-естет. нарис. – К.: Києво-Могилянська академія, 2007. – 360 с.
5. Білецький О.І. Поеми Гомера // Білецький О.І. Зібрання праць: У 5 т. Т.5. К.: Наукова думка, 1966. С. 76 – 93.